

UNIVERSITETET I AGDER

” – så jeg satt liksom, jeg håpte på at tiden skulle bli ferdig liksom – ”

En studie om ungdoms indre dialoger under en nettverkssamtale

Randi H. Ropstad

Veileder

Anders Johan W. Andersen

Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved Universitetet i Agder og er godkjent som del av denne utdanningen. Denne godkjenningen innebærer ikke at universitetet inntår for de metoder som er anvendt og de konklusjoner som er trukket.

Universitetet i Agder, 2010
Fakultet for helse- og idrettsvitenskap,
Institutt for Psykososial helse

Sammendrag

Denne masteroppgavens hovedmål har vært å utforske og beskrive tre ungdommers indre dialoger under tre ulike nettverkssamtaler. Studien er gjennomført ved Familie- og ungdomsteam (FUT), Avdeling for barn og unges psykiske helse (ABUP), ved Sørlandet Sykehus (HF). Den bygger på terapeutiske tradisjoner anvendt av Jaakko Seikkula og Peter Rober inspirert av den russiske språkfilosofen Bakhtin. Det grunnleggende ved hans forståelse er at mennesket er født dialogisk.

Data ble innhentet ved at ungdommene ble intervjuet i etterkant av samtaler de deltok i. Funnene viser at ungdom har mange indre dialoger under en nettverkssamtale. Disse blir rikt og nyansert beskrevet i intervjuene. Det kommer frem at de indre dialogene er knyttet nærmere tema i dialogisk preget sekvenser av samtalen, enn i monologisk preget sekvenser. Det kan se ut som at jo rikere tilgang på stemmer som kommer til uttrykk i samtalen, jo rikere er de indre dialogene.

Abstract

The main objective of this thesis has been to explore and describe three adolescents' inner dialogues during three different network sessions. The study is conducted by the Family and Adolescent team (FUT), Department of Child and Adolescent Mental Health (ABUP), at Sørlandet Sykehus HF, the regional hospital for the Agder region in Norway. It is based on the therapeutic traditions used by Jaakko Seikkula and Peter Rober inspired by the Russian language philosopher Bakhtin. The basics of his understanding are that human beings are born dialogic.

Data were collected by interviewing the adolescents after they had participated in sessions. The findings show that young people have many inner dialogues during network sessions. These are well and diversely described in interviews after the sessions. The findings also show that the inner dialogue is more related to topics in dialogic characterized sequences of the conversation, than in monological characterized sequences. It seems that the more diverse voices that are expressed during the session, the more diverse the inner dialogues are.

FORORD

Jeg vil først rette en stor takk til de ungdommene som har delt sine tanker og følelser med meg gjennom sine intervju. Uten dem hadde jeg ikke kunne gjort denne oppgaven. Deres bidrag har gitt en større innsikt og forståelse for hvordan vi som terapeuter kan utvikle oss i vårt arbeid.

Jeg vil også rette en takk til foreldre som var med i nettverkssamtalene, og i tillegg vil jeg takke terapeutene som deltok og som fant frem til ungdom og deres familier de er i kontakt med.

Iris A. Olsen, enhetsleder v/ familie- og ungdomsteam v/ ABUP har gitt meg anledning til å gjennomføre denne studien på min egen arbeidsplass, - noe jeg er svært takknemlig for. Og til sist men ikke minst vil jeg takke for nært og spennende samarbeid med mine kollegaer Anne Lise Lønn, Per Arne Lidbom og Anne Grethe A. Grosås gjennom hele prosessen med denne oppgaven. Det har vært utrolig berikende og gøy.

Mitt engasjement for denne studiens tema, om hvordan teori om dialogisme kan anvendes i en terapeutisk praksis, startet da jeg begynte min videreutdanning i psykisk helsearbeid.

Gjennom undervisning av Jaakko Seikkula, som også besto av direkte overføring av samtaler der han deltok, fikk jeg mange aha-opplevelser. Det var en måte å møte mennesker i vanskelige situasjoner på, som var så ”tilbakelent” og lite ”ekspertfokusert”, som var fascinerende og som gjorde inntrykk. Her satt en professor i psykologi og sa så lite, og så virket dette så sterkt inn på samtalene.

I arbeidet med denne masteroppgaven, ved å studere teori og i møte med ungdom og familier, har jeg fått en sterkere overbevisning om at terapi først og fremst er et møte mellom levende mennesker som forsøker å finne veier hvor de kan dele livet sammen for en stund (Rober et al 2005).

Kristiansand, oktober 2010.
Randi H. Ropstad

Innholdsfortegnelse

1.0 INTRODUKSJON.....	6
1.1 Bakgrunn for studien og valg av tema	6
1.2 Ideologi og praksis ved Familie- og ungdomsteam (FUT)	7
2.0 TEORI	8
2.1 Dialogisme	8
2.2 Dialog og terapi.....	9
2.3 Åpen samtale – Åpen dialog	11
2.4 Polyfoni	14
3.0 PROBLEMSTILLING	16
4.0 METODE	17
4.1 Valg av metode	17
4.2 Utvalg	18
4.3 Gjennomføring av datainnsamling.....	18
4.4 Transkribering.....	20
4.5 Analyse	21
4.6 Forskningsetiske overveielser	23
4.6.1 Godkjenning	23
4.6.3 Terapeutene	25
4.7 Metodekritikk	25
4.7.1 Intervjuspørsmålene	25
4.7.2 Å forske på egen praksis	26
4.7.3 Validitet – Reliabilitet	26
5.0 PRESENTASJON AV FUNN	27

5.1 Familien Arnesen. Sammendrag av hele nettverkssamtalen.....	27
5.1.1 Sekvens 1.....	28
5.1.2 Sekvens 2.....	28
5.1.3 Sekvens 3.....	29
5.1.4 Sekvens 4.....	30
5.1.5 Oppsummering og refleksjon.....	31
5.2 Familien Berg. Sammendrag av hele nettverkssamtalen	32
5.2.1 Sekvens 1.....	33
5.2.2 Sekvens 2.....	33
5.2.3 Sekvens 3.....	34
5.2.4 Sekvens 4.....	35
5.2.5 Oppsummering og refleksjon.....	36
5.3 Familien Cenna	37
5.3.1 Sekvens 1.....	38
5.3.2 Sekvens 2.....	38
5.3.3 Sekvens 3.....	39
5.3.4 Sekvens 4.....	40
5.3.5 Oppsummering og refleksjon.....	41
5.4 Oppsummering vedrørende alle tre nettverkssamtalene	42
6.0 DISKUSJON	43
6.1 Dialogisk dialog og monologisk dialog.....	44
6.2 Polyfoni	50
6.3 Intervjusituasjonen	52
7.0 OPPSUMMERING	55
LITTERATURLISTE.....	57
VEDLEGG	60

1.0 INTRODUKSJON

1.1 Bakgrunn for studien og valg av tema

Denne studien er gjennomført ved Familie- og ungdomsteam (FUT), Avdeling for barn og unges psykiske helse (ABUP), ved Sørlandet Sykehus (HF). Den bygger på terapeutiske tradisjoner anvendt av Jaakko Seikkula og Peter Rober inspirert av den russiske språkfilosofen Bakhtin. Det grunnleggende ved hans forståelse er at mennesket er født dialogisk. Studien har som hovedmål å utforske og beskrive tre ungdommers indre dialoger under tre ulike nettverkssamtaler. Data ble innhentet ved at ungdommene ble intervjuet i etterkant av en nettverkssamtale. Ønsket er at studien kan gi økt forståelse og kunnskap om dialogiske prosesser i møtet mellom ungdom, foreldre og deres terapeuter. Videre at studien kunne være et bidrag i arbeidet med å kvalitets- og videreutvikle praksisen ved enheten. Masteroppgaven inngår i forsknings- og fagutviklingsprogrammet: "Dialog og samhandling på Agder" i regi av UNIK.

Dialog kommer av det greske ordet dialogus, som betyr samtale (Cappelens leksikon, 1983). Begrepet kan være en betegnelse for samtale mellom personer i dikterverk, som for eksempel drama. I vår tid benyttes ordet gjerne for kontakt eller drøftelser mellom parter som forsøker å forstå hverandres synspunkter (ibid). Dialog kan knyttes helt tilbake til Sokrates. Kjernen i Sokrates` liv og livsverk var kanskje tanken om at det enkelte menneske har de viktigste sannheter inne i seg – som et skattekammer (Steigen, 1972). Sokrates så det som sin oppgave å hjelpe den enkelte til å oppdage skattene og gjøre bruk av dem. Dette kunne han gjøre ved å være jordmor for andres tanker, gjennom samtalen - dialogen (ibid). Den filosofiske dialog, også kalt den sokratiske samtale, kjennetegnes ved at det ikke finnes fasitsvar. Dennes oppgave er å gi hjelp til at ny innsikt og forståelse kan skapes gjennom samtalens åpne karakter eller dialogiske utsagn. Ut fra denne forståelsen er dialog mer enn å snakke sammen, utveksle meninger og synspunkter, eller skape enighet.

Anne Grethe A. Grosås, min medstudent, og kollega ved FUT, og jeg, har jobbet tett sammen under hele forskningsprosessen. Vi har felles utgangspunkt i tre nettverkssamtaler, der vi selv ikke har med- eller behandlingsansvar. Anne Grethe har fokus på foresatte og jeg på ungdom i hver vår masteroppgave, og gjennom intervju har vi spesifikt utforsket tanker og følelser som ikke ble uttrykt verbalt i samtalene.

Parallelt med våre studier har Per Arne Lidbom, psykolog ved FUT, startet sitt doktorgradsarbeid med tittelen: ”Nettverksdialog: et møte på grensen mellom indre og ytre dialoger”. Han har vært sentral under planlegging av studiene, ved utvelgelse av sekvenser, og ved analyse og diskusjon av funn. Videre i oppgaven omtaler jeg oss som forskerteam.

1.2 Ideologi og praksis ved Familie- og ungdomsteam (FUT)

Sentralt i arbeidet ved FUT er møtet og dialogen med den enkelte ungdom og deres familie/nettverk. Gjennom undervisning arbeides det mot et felles faglig ståsted og ideologi. Det viktigste perspektiv og teorigrunnlag er nettverksarbeid, dialog- og relasjonskunnskap. Innen psykisk helsearbeid blir et hvert møte med ”den andre” eksistensielt og unikt. Hvordan vi forholder oss og arbeider i forhold til andre mennesker blir derfor viktig (Haugsgjerd 2002). Med stortingsmeldingen 25, ”Åpenhet og helhet” (Stortingsmelding nr. 25 1997), skulle et samfunnsvitenskapelig og humanistisk perspektiv sammen med naturvitenskapen være grunnlaget. Viktige begrep ble ”bruker”, ”relasjon” og ”opplevelsesaspektet”, og brukernes erfaringer skulle være integrert i behandlingen (Opptrappingsplanen 1999 – 2006).

Høsten 2008 ble de tre enhetene i ABUP, tidligere kalt ”ungdomsklinikken”, ”familieklinikken” og ”familie-poliklinikken” samlet til ”familie- og ungdomsteam” (FUT). Ressursene i Ungdomsklinikken som inntil da hadde vært en døgnettenhet med plass til ca 6 ungdommer, ble omdisponert til ambulante tjenester. I denne omorganiseringsprosessen har terapeutene ved FUT gått gjennom store endringer i forhold til ansvar og arbeidsoppgaver. Ledelsen ved ABUP ønsker at omstillingen til ambulant virksomhet og dermed nye praksisformer skal evalueres og forskes på (Olsen, 2009). Terapeutene kan ha ulike terapeutiske tilnærminger i de ulike sakene de har ansvar i, ut fra familienes ønsker og behov, og etter sin egen teoretiske overbevisning. Men på tross av ulike metoder, terapeutiske retninger og innfallsvinkler terapeutene har med seg, kan en ikke se bort fra at relasjonen og møtet med den enkelte er det mest vesentlige i arbeidet (Hubble, Duncan og Miller 1999).

1.3 Oppgavens oppbygging

Oppgaven viser videre et teorigapittel, kapittel 2, som tar utgangspunkt i terapeutiske tradisjoner anvendt av Seikkula og Rober, inspirert av Bachtin. Teori om terapeutisk praksis bygd på dialogisme er her det mest sentrale.

Etter problemstillingen i kapittel 3, presenteres kapitlet som omhandler metodevalget i studien. Her, i kapittel 4 blir utvalg, praktisk gjennomføring og analysearbeid beskrevet. Videre vil dette kapitlet inneholde forskningsetikk, forskerrollen, validitet, reliabilitet og metodekritikk. I kapittel 5 presenteres studiens funn. Her blir funnene presentert på bakgrunn av intervju med den enkelte ungdom, hver for seg. I kapittel 6 kommer diskusjon av funnene. Her blir som nevnt, funnene diskutert på bakgrunn av oppgavens teoretiske forankring. Avslutningsvis vil det i kapittel 7 være en oppsummering.

2.0 TEORI

2.1 Dialogisme

Dialog og dialogisme står i et nært forhold til hverandre. Det ene ikke kan utelukke det andre. Samtidig utgjør begrepene en forskjell. Dialog henviser til kommunikasjon mellom mennesker, mens dialogisme er en spesifikk epistemologi, en livsanskuelse (Seikkula og Arnkil, 2007). Forståelse av mennesket, sett fra et dialogisk perspektiv, har fokus på hva som skjer mellom mennesker. Mennesket ses ut fra relasjoner, det sosiale og det mellommenneskelige (ibid). Dialogiske relasjoner forutsetter at en møter hverandre som hele vesener, der det er underliggende at du er en annen enn meg. Det sentrale er det som er mellom oss. Seikkula og Arnkil (2007) viser videre til Buber (1987), som understreker den relasjonelle forskjellen mellom forholdet person og person (jeg-du-relasjon), og forholdet person og objekt (jeg-det). Buber mener at det er mulighet for å oppnå gjensidighet, åpenhet og dialog i det førstnevnte forholdet, men at dialog ikke kan oppnås hvis den andre objektiviseres eller instrumentaliseres. Dialogisme krever, i følge Buber, at den andre ses som et annet jeg og ikke som det (ibid). Her vil jeg trekke paralleller til intersubjektivitet¹. Schibbye (2002) sier intersubjektivt fellesskap kan skje umiddelbart mellom mennesker. Til grunn ligger et iboende dialogisk fundament, hvilket er å dele og å oppleve sammen. Anderson & Goolishian (1998) hevder at

¹ Intersubjektivitet benyttes blant annet til å beskrive en prosess som fører til affektiv deling mellom to subjekter. For å kunne dele intersubjektivitet må begge parter ha evne til å ta den andres synspunkt, Det vil si forstå at den andre har et indre senter for opplevelse (Schibbye, 2002, s. 65).

Meaning and understanding are developed by individuals in conversation with each other in their common attempt to understand other persons and things, other's words and action. Meaning and understanding are thus intersubjective. This shift to the world of conversation and dialogue, is a point of view that rests squarely on the proposition that the quintessence of what we are, and what we will be, is dialogical (s. 390).

De tenker at terapeuters oppgave er å legge til rette for en atmosfære der alle blir gitt mulighet til dialogisk dialog. Dette åpner for at klienter kan vise egenkompetanse i forhold til sine liv, problemer og sosiale realiteter. Ut fra dette vil det være vesentlige å etablere en kontekst, med plass for dialogisk dialog i terapi.

I følge Børtnes (2004), hevder Bakhtin at mennesket er født dialogisk, at dialogen er grunnlaget for all mellommenneskelig forståelse. Å være er å være for den andre, gjennom den andre. I møtet med den andre befinner mennesket seg alltid på grensen. Selvet vil være mellom meg og den jeg er i relasjon med. Mening og forståelse oppstår i dialog mellom den som snakker og den som lytter, og utvider slik den enkeltes forståelse (ibid). Børtnes viser til Bakhtin som sier at når en er i dialog med andre, går en i en indre dialog med seg selv. Når en snakker, blir en klar over det en sier på en annen måte. En er avhengig av den andres respons, for ingenting kan forstås helt fra innsiden. Forståelse oppnås ved å se ting fra ulike perspektiv. Videre peker Børtnes på at som utenforstående (jeg i forhold til deg) ser vi mer av andre enn den andre er stand til selv å se. Slik kan en si at det er andre som gjør oss til de vi er, og at jeg-et skapes i en gjensidig prosess. "Du er, altså er jeg" er en formulering som uttrykker jeg-begrepet, og som viser den relasjonelle betydning hos Bakhtin (Børtnes, 2001).

2.2 Dialog og terapi

Andersen (1994) tenker at det foregår tre parallelle samtaler når for eksempel en klient og en terapeut er i dialog med hverandre - to indre og en ytre. Den indre samtalen har det formål å behandle de tanker som utveksles, samt beskjeftige seg med personens deltakelse i den ytre samtale. En del av den indre samtalen handler om innholdet i den ytre.

Om denne er meningsfull, og på hvilken måte samtalen best kan gå for seg. Andersen sier det kan virke som et menneske hele tiden snakker med seg selv. At vi er opptatt av hvordan vi best kan inngå i konversasjoner for å oppnå anvendelige perspektiver (beskrivelser og forklaringer), uten at vår integritet blir truet.

I terapi burde vi derfor til enhver tid stille følgende spørsmål; Er samtalen jeg har med den andre tilstrekkelig langsam, til at den andre og jeg har nok tid til våre indre samtaler? (ibid).

Rober (2008b) hevder at betydningen av narrative metaforer er vektlagt i terapi de siste 20 år. Han viser til White (1991, 2007) som sier at terapi består i at klienter forteller historier om sine liv, og at dette kan oppleves meningsskapende. Videre at dette synet har inspirert terapeuter til å utvikle nye og rikere måter å møte familiers lidelser på. Terapeuters vesentligste oppgave er her å lytte til klientenes historier, samt å skape rom for historier som tidligere ikke er fortalt (ibid). Rober viser også til Mc Adams (1997), som lager en link mellom menneskelig identitet og narrativer, ved å si at menneskene er de historiene de forteller. En persons identitet finner sted i form av en indre historie som kan bidra til sammenheng og mening til ens liv.

I samme artikkel skriver Rober at det i de siste årene har vokst frem et nytt perspektiv. I tillegg til fokus på narrativer, settes søkelys på historiefortelling som dialog. Her er relasjonen mellom forfatter og lytter(e) det viktige. Historier blir slik sett på som å eksistere gjennom nærvær av de andre som hører historien (ibid). I lys av Bakhtins ideer om dialog, blir det å fortelle historier et dialogisk fenomen, der forfatteren alltid har lyttere i tankene. På den måten kan en si at lytterne er medforfattere av historien. Inspirert av Bakhtin, kan vi si at familieterapi er et forum der historier blir utviklet i interaksjon med alle deltakerne i samtalen. Alle utsagn, både verbale og nonverbale, inviterer nye utsagn i en dialektisk dans av likheter og ulikheter (ibid).

Wifstad (1997) hevder at Harold A. Goolishians ikke-vitende posisjon og Tom Andersens reflekterende prosesser, filosofisk sett, er de mest interessante familieterapeutiske nyskapinger de senere år. Han tenker at de begge lar det som skjer i samtalen være utgangspunkt, og mener at de på denne måten beveger seg i retning av den sokratiske idé om dialog. Det som, i følge ham, gjør deres modeller spesielle, er at de representerer forsøk på å tenke og handle ikke-strategisk. I denne sammenheng styres ikke terapibegrepet av en bestemt kontekst som er den riktige, som for eksempel intrapsykiske prosesser eller familierelasjoner. Wifstad tenker at om en skal opprettholde bruken av systembegrepet, blir det her naturlig å snakke om ulike meningssystemer, hvilket konstrueres i samtalen. Han viser til Anderson & Goolishian (1992) som sier at den terapeutiske samtale er en gjensidig dialogisk søking og utforsking.

I det terapeutiske rommet brukes mye av tiden til at klienter snakker om sensitive og emosjonelle tema, fra eget eller andres liv. I sekvenser hvor det emosjonelle trykket er stort, skjer det ofte at klienter mangler ord eller uttrykk for egne opplevelser. Seikkula et al. (2009) hevder at nettopp det at en ikke finner de riktige ordene er avgjørende for at mennesker søker terapi, og at psykologiske symptomer kan være et forsøk på å uttrykke det som har beveget dem. Dette kan være kroppslige opplevelser som enda ikke er koblet til verbale uttrykk. Ut fra dette kan psykoterapi betraktes som en prosess, der en forsøker å finne ord på sterke emosjonelle erfaringer som enda ikke er ordsatt. Dialoger i familieterapi blir spesifikke på den måten at familiemedlemmers tilstedeværelse medfører dialogiske prosesser mellom flere personer, hvilket gjør både familie og terapeut til aktive medforfattere til individenes uttrykk (ibid).

Bakhtin peker på at denne prosessen skjer ved at det som verbaliseres blir en del av et nettverk av tidligere sagte ord. Et hvert ord som er nytt blir en del av en elastisk omgivelse av fremmede ord om samme tema. Det enkelte ord finner objektet i lys av de ord som allerede er sagt. I denne prosessen kan ikke ordet feile, i det å bli en aktiv deltager i en sosial dialog (Seikkula og Arnkil 2007).

2.3 Åpen samtale – Åpen dialog

Jaakko Seikkula har utviklet en teori om ”åpne samtaler” (Seikkula, 2000). Åpne samtaler er en arbeidsform der dialogisme som verdensanskuelse ligger bak, hvor forståelsen av virkeligheten og mennesket bunner i en tro på at endring skjer gjennom dialoger (Bøe og Thomassen, 2007). Åpne samtaler dreier seg i hovedsak om at når et menneske av ulike årsaker trenger hjelp, inviteres hennes/hans nettverk til å delta fra første stund. Alle medvirker og alle stemmer skal høres. Ingen eier sannheten - virkeligheten er subjektiv og kontekstuell. All analyse av et problem, eventuell planlegging av eller beslutninger i forhold til håndtering av problemet, eller iverksettelse av tiltak diskuteres og fattes i alles nærvær (Seikkula, 2000).

Ut fra Arnkils og Seikkulas bok; ”Nettverksdialoger” (2007) blir dialogisme presentert som en grunnleggende holdning og ikke en metode som kan brukes i praksis. Teori om dialogisme har vært grunnlag for en dialogbasert tilnærming til samtaler og møter med klienter. I boken blir det vist til noen retningslinjer for hva som kan fremme en dialogisk dialog i de enkelte samtalene. Det blir presisert at det viktigste, heller enn å følge konkrete regler, er å være til

stede i øyeblikket som deles. Dette kan komme frem på mange forskjellige måter i hver enkelt samtale. Å arbeide etter en dialogbasert tilnærming blir konkret beskrevet i noen prinsipper som er utarbeidet av Seikkula (2007):

- Å være til stede. Måten vi sitter på, blikket og om vi tar hensyn til alle tilstedeværende, forteller noe om vi er til stede eller ikke. At terapeuten er rolig, gir alle tid og rom for å lete etter ord, inngår også i dette.
- Høre klientens fortelling. Dette vil si å vise en genuin interesse for hva den enkelte sier. Den som snakker må ikke få følelsen av at noe er feil.
- Gi alltid respons på det som blir sagt. Det betyr ikke å forklare eller å tolke, men å vise (også med gester / mimikk) at en hører. Slik kan den som snakker få utdype og fortelle mer om sine opplevelser.
- Snakke i "jeg-form". Gjennom spørsmål kan terapeutene styre slik at alle får snakke om egne følelser og tanker. Det kan slik bli lettere å skille ut hva som er sitt eget, sin egen indre dialog. Ved at hver deltar med sin stemme, bidrar det til å skape dialog.
- Refleksjon mellom terapeutene kan gi mulighet til utvikle et nytt språk og utvide den enkeltes forståelse av det som er vanskelig.

En dialog kan være preget av monologiske utsagn, som lukker dialogen, eller av dialogiske utsagn, som åpner opp og dermed skaper rom for at deltakerne kan fortelle det de ønsker (Seikkula og Arnkil 2007). Det er responsen på utsagn som avgjør om en dialog blir preget av dialogiske dialoger eller av monologiske dialoger. Om en ser på responsen eller som oftest det tredje utsagnet i en dialog, kan en lettere se dette (se eksempler under).

En monologiskpreget dialog kjennetegnes ved at deltakerne formidler sine egne tanker eller ideer uten at de er tilpasset de andre i samtalen. Deltakerne formidler utsagn som blir stående mot andres utsagn og utelukker at det kan være flere enn ett alternativ til oppfatning og forståelse.

Et eksempel:

1. Per: "hvordan har du det?"
2. Tomas: "jo, - bra nok".
3. Per: "var du på jobb i går?"

Her er Pers` utsagn, det tredje i rekken, ikke opptatt av Tomas` svar. Per bekrefter ikke Tomas og spør ham ikke ut noe videre om hva han legger i ordene, ”jo, bra nok”. En mulig dialog blir dermed lukket, og Tomas får ikke mulighet til å utdype noe mer om hvordan han har det. Per tilpasser ikke sitt neste utsagn etter Tomas svar, men virker å være mer opptatt av å formidle sine tanker som han uttrykker med et nytt spørsmål: ”var du på jobb i går?”

En dialogisk dialog kjennetegnes ved at deltakerne gir respons på det andre sier, inkluderer dette i sitt neste utsagn og venter på svar fra de andre deltakerne. Videre at det finns en toleranse for at det kan være flere enn ett alternativ til oppfatning og forståelse. Slik kan det åpnes opp for et mangfold av meninger og opplevelser, og nye forståelser kan oppstå mellom deltakerne.

Et eksempel:

1. Per: ”hvordan har du det?”
2. Tomas: ”jo,- bra nok”.
3. Per: ” bra nok,- hva legger du i dette?” Eller: ”kan du si noe mer?”.

Her bekrefter Per hva Tomas sier og inkluderer Tomas` utsagn i sitt neste utsagn. Han lytter til Tomas svar og gir Tomas mulighet til å fortelle mer om hvordan han har det, slik at Tomas kan få formidle mer av sine opplevelser. Når det gjelder Pers respons på Tomas` utsagn er også tonefall og mimikk medspillende i forhold til hvordan Tomas tolker Pers videre spørsmål, slik at det kan oppleves som en invitasjon til å fortelle mer, og ikke som et avhør.

I følge Seikkula et al. (1995) kan dialog ikke forstås som det motsatte av monolog, men heller som en del av dialogismen. En samtale består altså av både dialogiske og monologiske dialoger der disse er i et dynamisk samspill (Rober 2005). Ofte tenker en at en god terapeutisk samtale bare er dialogisk og at en monologisk dialog er en dårlig samtale, men ut fra Bakhtin er de begge en del av dialogismen.

I en nettverkssamtale blir dialogen til ved at de som møtes bringer inn det de har på hjertet. Terapeuten vet ikke mer om nettverket og deres problemer enn de selv gjør.

I en flerstemt virkelighet kan man ikke velge hvilke stemmer som er riktige og hvilke som er gale, men de bidrar alle til en ny forståelse der alle stemmer spiller en viktig rolle (ibid s.91).

I nettverksmøtet er det derfor vesentlig at alle deltakerne får mulighet til å komme til orde. Dette muliggjør at alle kan høre det de ulike deltakere har å si, og den flerstemte sannhet kan tre frem i gruppen. Polyfonien kan gi adgang til mange ord og opplevelser, altså mange ulike stemmer. Ved å få tilgang til flere stemmer kan en få større tilgang til opplevelsene og komme i/finne en ny posisjon i forhold til problemene, og gjennom dette oppleve heling/helbredelse (Rober, 2008a). Et sentralt begrep i denne sammenhengen er polyfoni.

2.4 Polyfoni

Polyfoni viser til flerstemmighet eller flere stemmer. En kan uttrykke seg verbalt i et utsagn og samtidig ha tanker eller stemmer til stede som en ikke lar komme til uttrykk. Dette betegnes som indre dialoger/samtaler eller indre stemmer. Det kan for eksempel være intuisjoner, tidligere erfaringer eller minner som er tilstede samtidig, og som er i interaksjon med hverandre i en persons sinn/tanker (Seikkula og Arnkil, 2007).

Bråten (1997) er opptatt av begrepet indre samtaler. Han ser en person som todelt. Den ene er ”jeg-et”, og den andre er ”den sanne andre”. I en samtale deler disse delene forskjellige perspektiv med hverandre. Han viser til Gadamer, som igjen siterer Platons forestilling om tanken som sjelens indre dialog med seg selv. Videre til Piaget, som benevner dette som egosentrisk tale, samt Pierce som sier at mennesket resonerer for å overbevise det kritiske selv. Dette viser at begrepet indre samtaler har vært benyttet og reflektert over helt tilbake til de første filosofers tid.

Begrepet ”stemme” henviser både til det talende subjektet og til bevisstheten (Seikkula og Arnkil, 2007). ”Stemme” er en situasjonsspesifikk hendelse der talerens budskap ikke er ferdigformulert i talerens hode før det formidles til mottakeren, men konstrueres i feltet mellom de som deltar i samtalen (ibid). På den måten har alle samtaler minst to stemmer. I denne sammenheng er det derfor relevant å bruke begrepet i flertall. Som en følge av dette, fremstår sosiale realiteter alltid polyfone. I en polyfon virkelighet får enhver problemstilling ny mening, i en samtale der det konstrueres et nytt språk for det tema som granskes. Alle stemmer deltar i å skape nye meninger i samtalen. En del av disse stemmene blir uttalt, mens

andre lever i samtaledeltagernes kroppsreaksjoner. Dette kan være som egenskaper i den sosiale og fysiske konteksten, og en del som indre erfaringer hos hver enkelt deltager (ibid). Fordi man ikke kan skille mellom hvilke stemmer som er riktige eller gale, er de alle like viktige med hensyn til å frembringe ny forståelse.

Bachtin sier at stemmer er den talende bevissthet. Opplevelser og erfaringer i livet som blir formulert med ord, vil bli stemmer i våre liv. I familieterapi og nettverksmøter, som legger opp til nettverksdialoger, vil det være en rik tilgang på stemmer. Ikke minst om en også fokuserer på de som ikke blir uttrykt, men som er til stede i deltagernes indre dialoger (Seikkula et al. 2009).

Peter Rober har forsket i forhold til indre og ytre samtaler, både innen individuell- og familieterapi. Hans fokus har imidlertid vært terapeutens indre stemmer. Han har sett på hvordan disse påvirker og blir påvirket av den ytre dialogen. Rober et al. (2007b) viser blant annet eksempler på hvordan terapeutens indre stemmer kommer til uttrykk. At dette kan ha en positiv effekt i terapi, dersom terapeuten er bevisst det som skjer og tør å anvende det i en terapeutisk setting. Rober (2005) viser til viktigheten av å bevege seg frem og tilbake mellom ulike posisjoner i rollen som terapeut. Fra å kunne forstå og identifisere tema og uttrykke dette, til å kunne se ting utenfra, fra en ikke-vite-posisjon. Terapeuten er da med på å skape rom for at flere stemmer kommer frem i samtalen. Å lytte til den enkelte kan dermed gi plass for det usagte.

Anderson & Goolishian (1992) betegner terapeuten som en språkartist – en arkitekt for den dialogiske prosess, der ekspertisen består i å skape åpne rom og lede samtalen. De tenker at denne ekspertise bare kan utøves fra en ikke-vite posisjon. Ikke-vitende-posisjon refererer til en idé og holdning i forhold til kunnskap (virkelighet, sannhet, kompetanse) og hensikt, samt måten å anvende begrepene på (Anderson, 2005). Dette forutsetter at terapeuten kommuniserer en genuin interesse for klientenes historie, og tar denne på alvor. Det innebærer ikke at terapeuter ikke vet eller ikke bruker erfaringer og kunnskaper i møtet med klienter. Det vesentlige er at terapeutens forståelse, forklaringer og fortolkninger i terapi ikke begrenses av teoretisk ståsted og tidligere erfaringer. Ved at terapeuter inntar nevnte posisjon, legges det til rette for at ny viten kan komme til syne eller oppstå – i lys av kontekst og historier som fortelles. Ikke-vite-posisjon er avgjørende for at mening kan skapes i dialogens intersubjektive prosess (ibid).

Rober (2008a) setter søkelys på at terapeutens indre stemmer kan gi et bidrag som er mer utover generelle prinsipper og viktige terapeutiske retningslinjer som nøytralitet, nysgjerrighet, og ikke- vite- posisjon. At dette kan være av stor betydning i forhold til håndtering av kompleksiteten i familieterapeutisk relasjoner i praksis. I siste del av artikkelen illustreres det hvordan terapeutens indre stemmer, som ordsettes, blir et verdifullt verktøy i møtet med familien. Videre hvordan dette får en positiv betydning for det som videre skjer i samtalen. Terapeuten blir beskrevet som en polyfoni av ulike stemmer.

Rober et al. (2008 b) viser til en studie som omhandler familieterapeuters indre samtaler i møtet med klienter. Grounded theory ble anvendt i forhold til analyse av intervju om terapeuters refleksjoner under samtaler. De kom frem til en beskrivende modell for terapeuters indre samtaler som en polyfoni av indre stemmer. I studien ble familiesamtaler filmet og umiddelbart etter samtalen, ble terapeutene intervjuet om deres refleksjoner underveis. Filmen ble stoppet hver 45. sekund for å få tak i terapeutenes opplevelser. Denne forskningen ledet også til å styrke bevisstheten om og betydningen av at terapeutens indre stemmer kommer frem i samtaler. Forfatterne viser til viktigheten av at terapeuter åpner opp for å skape intersubjektive rom i møtet (Rober 2008 b).

3.0 PROBLEMSTILLING

Ut fra kapittel 2 som først og fremst omhandler teori om terapeutisk anvendelse inspirert av Mihail Bakhtins teori om dialogisme, har jeg sett at dialogisme ikke er en bestemt metode, men en grunnleggende holdning. En del av denne teorien viser at alle mennesker har flere stemmer, indre dialoger. Når vi kommer sammen for å snakke vil hver deltaker ha flere stemmer som sammen påvirker og lar seg påvirke av hverandre. Et sentralt spørsmål blir derfor om samtaler vi som terapeuter deltar i, gir rom for ungdom og nettverket deres til å uttrykke sine følelser og tanker, slik at så mange stemmer som mulig kan komme fram.

Slik jeg kjenner til, har det ikke blitt forsket på hva ungdom tenker og føler under en nettverkssamtale. Peter Rober, psykolog og familieterapeut, har gjort en studie: "What's on the therapist's mind? A grounded theory analysis of family therapist reflections during individual therapy sessions" (Rober, et al., 2007).

Denne artikkelen viser til en studie som omhandler familieterapeuters indre samtaler i møtet med klienter. Grounded theory ble anvendt i forhold til analyse av terapeuters refleksjoner. De kom frem til en beskrivende modell for terapeuters indre stemmer. Denne forskningen ledet også til å styrke bevisstheten om og betydningen av at terapeutens indre stemmer kommer frem i samtaler.

I denne studien har jeg valgt å se nærmere på tre ungdom som deltar i tre ulike nettverkssamtaler ved FUT. Samtalen blir filmet, og ut fra filmen er det valgt to sekvenser som er vurdert til å være preget av monologisk dialog og to sekvenser preget av dialogisk dialog. Ungdommene blir intervjuet innen neste dag, om sine indre dialoger, med utgangspunkt i de fire sekvensene.

Jeg har følgende problemstilling:

Hva er ungdoms indre dialoger under en nettverkssamtale?

Jeg vil være opptatt av sammenhengen mellom de indre dialogene og samtalens form og innhold. Med form menes her om sekvensene er monologisk eller dialogisk preget, og med innhold menes tema det blir snakket om. Jeg vil også se på hvilke faktorer som er medvirkende til at samtalen får et dialogisk eller et monologisk preg.

4.0 METODE

4.1 Valg av metode

Formålet med denne studien var å innhente kunnskap om ungdoms indre dialoger under en nettverkssamtale, og derfor er en kvalitativ forskningsmetode best egnet. Kvalitativt forskningsintervju og semistrukturert intervjuguide ble benyttet ved innsamling av data. Det kvalitative forskningsintervju gir en enestående mulighet til å beskrive intervjupersonenes daglige livsverden, og også privilegert tilgang til menneskers grunnleggende opplevelser, ut fra hans eller hennes perspektiv (Kvale og Brinkmann, 2009). Det er et produksjonssted for kunnskap (Kvale, 1997).

4.2 Utvalg

Begge masterstudiene hadde utgangspunkt i de samme nettverkssamtalene der ungdom, foresatte og deres terapeuter deltok. Det ble foretatt en felles rekruttering av tre familier for de to prosjektene. Utvalgskriteriene innbefattet at den unge, i alderen 16-18 år, var henvist ABUP, og at familiene hadde vært med i minimum to samtaler ved FUT tidligere.

Lederne ved de ambulante teamene ved FUT fikk først informasjon om studiene. Den enkelte terapeut ble deretter gitt muntlig og skriftlig informasjon, med en kort introduksjon i forhold til hensikt og gjennomføring (vedlegg 1). Det ble videre stilt spørsmål om noen ønsket å være med. De som ville delta, fikk ansvar for å spørre ungdom og deres familier. Aktuell ungdom fikk først muntlig og skriftlig informasjon (vedlegg 2). Ved at de undertegnet samtykkeerklæring, sa de seg samtidig villig til at foresatte kunne delta i studien. Foresatte ble så gitt tilsvarende informasjon, og undertegnet videre samtykkeerklæring. Det ble presisert for alle at deltakelse var frivillig, og at det var mulig å trekke seg underveis, uten at det ville få betydning for prosjektet eller den videre behandlingen.

Informanter i min studie er tre ungdom. Jeg vil påpeke at også foresatte og terapeuter var viktige deltakere i nettverkssamtalen, og at det ikke hadde vært mulig å gjennomføre studien uten deres medvirkning. Terapeutene var de samme som hadde deltatt i samtaler med de aktuelle familiene tidligere. Foresatte i nevnte familier var informanter i min medstudents studie. Av hensyn til anonymitet overfor deltakerne, har jeg valgt å benevne alle terapeuter som hun. Ungdommene tituleres med han, mens foresatte kalles mor og far.

4.3 Gjennomføring av datainnsamling

Før selve datainnsamlingen tok til, brukte vi god tid til planlegging. I denne fasen gjennomførte vi rollespill der vi forsøkte å legge opp til en tilnærmet lik forventet gjennomgang og datainnsamling. På bakgrunn av dette, fikk forskerteamet mulighet til å diskutere alle ledd i forskningsprosessen. Det ga oss en pekepinn på hvilke spørsmål som kunne stilles og vi innhentet nyttige erfaringer i rollen som forskere. Vi fikk prøve ut mange usikre moment, som logistikk, analyse av filmen og arbeid med å finne sekvenser, samt gjennomføring av intervju. Det ga oss videre anledning til å høre med deltakerne i rollespillet om deres opplevelser underveis, og om spørsmål i intervjuet var relevante.

Vi erfarte at det var viktig å sjekke ut at deltakerne snakket ut fra følelser, tanker eller opplevelser fra der og da i samtalen som var blitt filmet, og ikke hvordan de tenkte og følte under intervjuet. Refleksjoner i forskergruppen resulterte i en felles intervjuguide. Denne ble utarbeidet med henblikk på en bevisst søking etter informasjon som kunne bidra til å gi svar på det vi ønsket å utforske.

Gjennomføringen for den enkelte familie foregikk over to dager, og var som følger:

Dag 1:

Nettverkssamtalen ble filmet.

Ved å filme en samtale ville vi kunne se på kroppsspråk, blikkontakt og gester i tillegg til ordene som ble uttrykt.

Forskerne møtte familien før samtalen startet, informerte kort og spurte om de hadde spørsmål vedrørende studiene. Etter at samtalen var ferdig og tatt opp på film, tok vi med filmen for umiddelbart å finne frem til 2 sekvenser preget av dialogiske dialoger og 2 sekvenser preget av monologiske dialoger. Vi så først gjennom hele samtalen og skrev hver for oss opp tidspunkt i filmen vi mente var preget av monologiske eller dialogiske dialoger. Etter en drøfting og studering av filmen igjen, ble vi enige om hvilke sekvenser vi vurderte under de to kategoriene. Sekvensene ble tilfeldig valgt ut med hensyn til innhold.

Vi valgte altså ikke ut spesielle temaer i samtalen eller for eksempel om deltakerne viste noen spesielle emosjoner. Vi prøvde likevel å finne en sekvens i første del av filmen, en sekvens mot slutten og to sekvenser ca midt i samtalen. Dette gjaldt for alle tre samtalene. Lengden på sekvensene varierte fra ca 2 til 4 minutter. Disse sekvensene var utgangspunktet for intervjuet av både ungdom og foresatte neste dag. I en av familiene valgte imidlertid ungdom og foresatte å bli intervjuet noen timer senere samme dag. Sekvensene ble transkribert innen en uke.

Dag 2:

Intervju av ungdom (vedlegg 3).

Jeg brukte kun lydopptak av intervjuet, da jeg mente dette var mer skånsomt for deltakerne enn å bli filmet. De hadde blitt filmet dagen før, og da det kun var en person av gangen som ble intervjuet, mente jeg at et lydopptak var tilstrekkelig for å få den informasjonen jeg ønsket.

Jeg kunne skrive ned stikkord om kroppsspråk eller andre forhold om jeg mente dette var viktig under intervjuet. Den aktuelle ungdom fikk informasjon om hensikten med intervjuet. Det ble understreket at om det var tanker og/eller følelser de ikke ønsket å formidle, ville dette bli respektert. Den enkelte deltaker ble gjort oppmerksom på at hvis det dukket opp tema de ønsket å snakke videre med sine terapeuter om, ville jeg bidra til at dette ble formidlet. Det ble lagt vekt på at spørsmålene i intervjuet var rettet mot det han opplevde under samtalen dagen i forveien, og ikke her og nå.

Intervjuet startet ved at ungdommen og jeg så første sekvens av samtalen sammen. Ungdommen ble umiddelbart spurt om hva han følte og tenkte under denne sekvensen. Samme prosedyre ble fulgt etter hver av de fire sekvensene. Intervjuet ble transkribert innen en uke.

4.4 Transkribering

All transkribering av filmopptak ble foretatt av begge forskerne i samarbeid. Den ene stoppet/startet filmen fra nettverkssamtalen, mens den andre skrev. Vi byttet på å lese den transkriberte teksten og sjekke denne opp mot uttalelser i filmsekvensen. Lydopptak fra hele intervjuet med den enkelte ungdom ble transkribert og gjennomgått flere ganger. Dette ble videre gått gjennom av min medforsker, ved at hun hørte intervjuet og sjekket den transkriberte teksten. Dette muliggjorde at hun kunne foreta eventuelle rettinger, og også utfylle teksten der dette var nødvendig. Vi benyttet diktafon som lydopptaker.

Transkripsjonene muliggjorde at materialet ble strukturert i tekstform, og dermed ble gjort mer oversiktlig (Kvale og Brinkmann, 2009). Alle uttalelser ble skrevet ned, ord for ord. Det var tidvis vanskelig å høre eller forstå alt som ble sagt, hvilket hadde sammenheng med lyd kvalitet, lav tale til enkelte av deltakerne, samt forstyrrelser utenfra. Jeg er likevel av den oppfatning at dette ikke har hatt avgjørende betydning med hensyn til å gjengi det som ble formidlet.

4.5 Analyse

Utgangspunktet for analysen var først og fremst intervjuene med den enkelte ungdom. Disse ledet frem til ungdommenes indre dialoger og er studiens funn. De indre dialogene har imidlertid sitt utspring fra de ytre dialogene, altså nettverkssamtalene, og kan derfor ikke sees isolert, men som nært knyttet opp mot disse. Det ble derfor i tillegg viktig å undersøke nettverkssamtalene.

Det konkrete arbeidet med analysen starter derfor med å se på filmopptaket av de tre nettverkssamtalene. Etter å ha sett filmen av samtalene flere ganger, ble det laget et sammendrag av hver av disse. Det ble funnet fram til sentrale tema, hvem som tok initiativ til disse, og hvem som dominerte kvantitativt under samtalen. Filmopptakene gav også informasjon om hva samtalen generelt bar preg av. Dette gikk på hvordan de enkelte deltakerne uttrykte seg, tempo i samtalen osv.

Hver enkelt sekvens som forskerteamet hadde valgt ut fra alle tre samtalene, ble deretter undersøkt. Det ble laget et sammendrag for hver av disse. Også i analysen av hver sekvens ble det sett etter sentrale tema, hvem som tok initiativ og hvem som dominerte ved å snakke mest. Jeg var spesielt opptatt av å se hvordan respons ungdommens utsagn fikk i samtalen, for om mulig å se etter om det var sammenheng med respons og hvordan de uttrykte seg.

Å bestemme at samtalen og sekvensene har et bestemt antall tema, er gjort ved at vi alle tre i forskerteamet så hele filmen flere ganger. Vi satt korte betegnelser på de ulike temaene, forholdsvis detaljert, og etter å ha drøftet fant vi fram til et antall i hver samtale.

Eksempelvis ble det å snakke om en av ungdommenes vanskeligheter i forhold til far, og hans måter å takle dette på, regnet som to ulike tema. Det ble ikke vurdert som for eksempel ungdommens vansker hjemme.

På et senere tidspunkt i arbeidet med analysen brukte jeg transkripsjonen av en sekvens og satte alle utsagn i kolonner. En for hver deltaker. Ved å se detaljert på alles utsagn og terapeutenes respons på disse, fikk jeg en bekreftelse på om sekvensen var preget av monologiske eller dialogiske dialoger.

Etter å ha gjort en analyse av nettverkssamtalene, startet arbeidet med å analysere intervjuene med den enkelte ungdom. Analyse av data fra intervjuene ble foretatt med bakgrunn i meningsfortetting, ut fra metode beskrevet av Kvale og Brinkmann (2009, s. 212).

Meningsfortetting medfører at intervjupersonens uttalelser blir forkortet. Lange setninger komprimeres og blir gjort kortere, der den umiddelbare mening i det som uttrykkes gjengis med få ord (ibid). Jeg vil kort vise til de ulike trinnene som ble foretatt i prosessen, og også illustrere dette med et eksempel (tabell 1).

For hver sekvens i intervjuet, omfattet dataanalyse fem trinn. Begge forskerne var sammen om disse. Vi arbeidet først individuelt ved det enkelte trinn. Deretter kom vi sammen for å sammenligne og diskutere data, til vi videre ble enige. Etter å ha lest intervju fra første filmsekvens (valgt ut fra nettverkssamtalen), jobbet vi med intervju av både ungdom og foresatte (knyttet til nevnte sekvens) før vi fortsatte til neste filmsekvens. Vi fant det hensiktsmessig å jobbe parallelt med begge studiene, i betydningen at vi ikke gikk videre til neste sekvens før intervju fra både den unge og den foresatte var analysert.

Meningsfortetting ble arbeidet med på følgende måte:

1. For å få et helhetsinntrykk, ble det transkriberte intervjuet lest gjennom. Deretter fokuserte vi på hver enkelt sekvens, både for den unge og for den/de foresatte
2. De naturlige ”meningsenheterne” ble bestemt, ut fra det som ble sagt. Det var nødvendig å lese gjennom intervjuet fra hver enkelt sekvens flere ganger.
3. Tema som dominerte den naturlige meningsenheten ble uttrykt. Vi prøvde å gjøre dette enkelt og tydelig, og forsøkte å lese den unge/foresattes svar så fordomsfritt som mulig, ved å reflektere over ulike måter å forstå deres utsagn på. Det var vesentlig å tematisere uttalelsene fra deres synsvinkel. Meningsenheten ble sett i lys av studiens spesifikke formål. Vi så etter hvert at det dannet seg hovedtema, ut fra at tekststyringer ble plassert under de ulike hovedkategorier. ”Tanker og følelser knyttet nært til tema” og ”tanker og følelser knyttet til andre tema og forhold”, var kategorier som raskt dukket opp i analysearbeidet.
4. De viktigste emnene i intervjuet ble bundet sammen i et deskriptive utsagn. Dette ble formulert i jeg-form.

Tabell 1: Meningsfortetting

Meningsenheter i direkte sitat:	Sentralt tema:	Tema som dominerer:	Deskriptivt utsagn:
<i>"jeg ble veldig irritert"</i> <i>" jeg ble veldig engasjert au, fordi at.. jeg tror meg og mamma har to forskjellige meninger akkurat der"</i>	Ungdommen ble veldig irritert og engasjert. Ungdommen var uenig med sin mor. (mer konkret omhandlet dette hvordan søsknene ser på far)	Irritasjon Engasjement	Jeg var veldig irritert og engasjert fordi jeg var uenig med mamma

De deskriptive utsagnene ble samlet for hver sekvens for alle de tre nettverkssamtalene og disse er funnene og svar på min hovedproblemstilling.

4.6 Forskningsetiske overveielser

Kvale og Brinkmann (2009) påpeker at etiske spørsmål eller problemstillinger er integrert i alle deler av en studie, og at disse må identifiseres og reflekteres over. I dette kapitlet vil jeg vise til noen etiske overveielser som ble foretatt i forhold til mitt prosjekt.

4.6.1 Godkjenning

I forberedelsene og tidlig i planleggingen av studien, ble det sendt inn en søknad til Regional komitè for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk Sør-Øst D (vedlegg 4).

Søknaden innholdt også et eget informasjonsskriv til den enkelte ungdom, der det sto presisert at den enkelte ungdom gav tillatelse til sine foresatte om å delta, etter at de selv eventuelt hadde sagt seg villige. Informasjonsskrivet inneholdt i tillegg opplysninger om hvordan data skulle oppbevares, om aidentifisering og hva som var hensikten med studien. De fikk også beskjed her om at de når som helst kunne trekke seg, uten at dette fikk konsekvenser.

Først etter en godkjenning fra REK, og en tillatelse fra Forskningsenheten ved Sørlandets sykehus HF, kunne arbeidet starte.

4.6.2 Min rolle som forsker

Nettverkssamtalen kan berøre vanskelige emosjonelle forhold, og å se videoutklipp fra nettverkssamtalen i etterkant kan gjenskape eller gi sterke følelser. Intervju om tanker og følelser vil også kunne invitere til å snakke om tema eller opplevelser som ikke er pratet om tidligere. Kanskje eksisterer heller ikke ord eller språk for følelsene eller opplevelsene. Kvale og Brinkmann (2009) sier at forskerens rolle som person og forskerens integritet er avgjørende for kvaliteten på den vitenskapelige kunnskapen og de etiske beslutninger som blir tatt i den kvalitative forskningen. Relasjonen avhenger av min evne til å skape rom, slik at ungdommene kan snakke trygt og fritt (ibid).

Jeg forsøkte å være bevisst min rolle som forsker i intervjusituasjonen, og var opptatt av å utvise sensitivitet og varhet, for ikke å virke påtrengende. Intervjuguiden inviterte til åpne spørsmål og var til hjelp for å holde fokus i intervjuet. Det ble uttalt, både muntlig og skriftlig, at den enkelte sto fritt til å bestemme hva de ønsket å si under intervjuet. Likevel kan det være at noen kjente på en forventning om at de måtte svare på spørsmål som ble stilt.

I forkant av datainnsamling hadde jeg reflektert over at jeg lett kunne inneha parallelle roller under intervjuet – både som forsker og terapeut. I en artikkel skrevet av Hansen og Karlsson (2009) belyses de ulike forskningsetiske og metodologiske dilemma som kan oppstå i relasjonen mellom den forskende terapeut og deltakere i en studie. Dette gav meg en større bevissthet i forhold til dette.

Å inneha parallelle roller ble spesielt tydelig og utfordrende i familien Cenna. Calio uttrykte mange tanker og følelser, hvilket berørte meg som medmenneske og som terapeut.

Utfordringen lå i å stille spørsmål relatert til tanker og følelser, og samtidig velge å ikke gå for mye inn i det som ble fortalt. Det var av den grunn vesentlig at både ungdom og foresatte som deltok hadde tilbud om samtaler og oppfølging ved FUT. Tema som var berørt i intervjuet kunne derved følges videre, både i individuelle og i felles samtaler. Dette ga trygghet for meg i forskerrollen.

Under intervjuene forsøkte jeg å inneha en åpen og undrende holdning overfor de tema som ble brakt inn. For å kunne beskrive ungdoms subjektive opplevelse, måtte min analyse av data og tolkning av funn inkludere perspektiver og stemmer til de ungdom som var med i studien.

Jeg er klar over at jeg som forsker besitter en forforståelse, det være seg kunnskap, opplevelser og erfaringer. En bevissthet rundt dette var nødvendig for at jeg skulle kunne evne og sette egen forståelse i parentes, i forsøket på å oppnå mest mulig åpenhet i forhold til det som ble utforsket og tolket.

4.6.3 Terapeutene

Det er ungdom som er informantene i min studie. Likevel spilte terapeutene som deltok en viktig rolle. Det var i utgangspunktet ingen tanker om at terapeutene skulle bli evaluert. I ettertid ser jeg at det kan være en fare for at de likevel kan kjenne på dette, noe som altså ikke var hensikten. I analyserarbeidet og drøftingen av funnene ble blant annet terapeutenes respons på det ungdommene uttrykker, sett på som viktig. Dette henger sammen med de teoriene som er brukt som fremhever at terapeutenes rolle i alle samtaler får betydning for hva som fremmer dialogisk dialog. Det har vært nødvendig å se på alle deltakernes deltakelse i dette arbeidet, for å kunne forstå og drøfte funnene i studien. Jeg vil likevel poengtere at de sekvensene som er analysert kun er av noen få minutters varighet. Dette sier tross alt lite om den enkelte terapeut i sitt arbeid generelt.

4.7 Metodekritikk

4.7.1 Intervjuspørsmålene

I intervjuet med den enkelte ungdom, er hovedspørsmålene knyttet til hva de føler og tenker under en nettverkssamtale. Dette blir de spurt om ca en dag etter de hadde deltatt i samtalen, etter at vi sammen har sett på filmklipp av hver sekvens. Ønsket var å undersøke om hvilke indre dialoger de hadde under samtalen der og da. Jeg tror likevel det kan være vanskelig for ungdommene å svare helt klart på dette. For det første kan det være vanskelig å skille mellom hva de føler og hva de tenker. Videre er det kanskje ikke mulig å være sikker på om dette var deres indre dialoger der og da under samtalen, eller om det er indre dialoger de har her og nå under intervjuet. Det er muligheter for at tiden mellom samtalen og intervjuet har satt i gang prosesser som gjør at det er vanskelig å skille dette. Det kan være det er indre dialoger som de både hadde under samtalen og under intervjuet. Under intervjuet med hver av ungdommene var jeg opptatt av å flere ganger henvise til spørsmålet om hva de følte og tenkte under nettverkssamtalen. Kanskje hadde det vært bedre å vise filmen av samtalen umiddelbart etter den hadde funnet sted, og gjennomført intervjuet da.

Jeg mener at jeg likevel har fått en utvidet forståelse for hva ungdommenes indre dialoger var under disse nettverkssamtalene.

4.7.2 Å forske på egen praksis

Det ligger en utfordring i å forske på egen praksis, spesielt med hensyn til forskerrollen. Å være objektiv eller se ting utenfra er en umulig oppgave når en har et arbeidsforhold til feltet. At jeg selv er ansatt ved FUT, kan medføre at forhold ikke blir sett på med et ”utenfor-blikk”. Samtidig ser jeg fordeler ved å kjenne til praksisfeltet fordi jeg da innehar en større forståelse for den terapeutiske intervensjonen i forhold til ungdommene. Jeg vil derfor vise til Schøn (2006), som mener at vi må utforske og studere det vi faktisk gjør, for å kunne utvikle en erfaringsnær kunnskap i forhold til hva som er bra og hva som ”virker”.

4.7.3 Validitet – Reliabilitet

Design og metode er presentert så tydelig og nøyaktig som mulig. Begge forskerne har vært sammen i arbeidet med forberedelser, gjennomføring, datainnsamling, transkribering og analyse. Samarbeidet ble utvidet til å gjelde hele forskerteamet, ved utvelgelse av sekvenser, gjennomgang/vurdering av filmene fra nettverkssamtalene, og analyse av funn. Dette ga oss mulighet til refleksjoner og diskusjoner, noe som forhåpentligvis ga et utvidet blikk.

Alle informantene i studiene ble gitt tilbud om å se hele filmen fra nettverkssamtalen forut for intervjuene, samt å velge ut sekvenser, ut fra hva de syntes var viktig i samtalen. Vi ønsket med dette å redusere forskernes innflytelse på seleksjonsprosessen, og gjøre valgene nærmere deltakernes egne opplevelser under nettverkssamtalen. Det kan stilles spørsmål om en utvelgelse av deltakerne selv hadde gitt et rikere empirisk grunnlag for prosjektet?

Med et utvalg på tre ungdom, vil funn fra studien ha begrensning med tanke på å generalisere til andre ungdom og familier i lignende situasjoner. Likevel kan prosjektet gi viktige indikasjoner, med tanke på spørsmål knyttet til gitte problemstilling. Wadel (1991) skriver følgende, angående å benytte strategiske kvalitativt orienterte studier:

Det som kjennetegner slike studier, er at selv om det omfatter relativt få deltakere, så er det sterke indisier på at den type samhandling disse forskninger avdekker går igjen i et stort antall lignende studier (Wadel, 1991, s. 117).

5.0 PRESENTASJON AV FUNN

I dette kapitlet vil alle de tre familiene bli presentert på følgende måte:

- Først et sammendrag av hele nettverkssamtalen.
- Deretter ungdommenes indre dialoger, presentert som deskriptive utsagn, knyttet til hver av de 4 valgte sekvensene fra nettverkssamtalen.
- Til slutt en oppsummering og refleksjon over ungdommenes indre dialoger under alle 4 sekvensene. I skjemaet til slutt (tabell 2 - 4) blir sekvensene presentert i den rekkefølge de ble valgt ut fra nettverkssamtalene.

5.1 Familien Arnesen. Sammendrag av hele nettverkssamtalen.

Til stede: Andreas (ungdom), mor og terapeut.

Samtalen foregår på FUT og det er ca. 29 tema i samtalen. Terapeuten snakker mest og tar initiativ til alle temaene. Det er imidlertid få tema hvor mor og Andreas deltar verbalt.

Andreas snakker bare litt, og da spesielt når han er uenig med terapeuten og mor.

Denne samtalen er vurdert til å være preget av mye monologisk dialog. Terapeuten sier til Andreas og mor at hun har forberedt samtalen på forhånd om hva som skal være tema og målet med samtalen. Hun har lagd en skisse som hun helt i begynnelsen av samtalen viser frem. Denne skissen omhandler det hun mener er Andreas` og familiens situasjon i dag. Videre viser den hva hun mener er Andreas` problemer og utfordringer og hva han kan gjøre av aktiviteter og lignende som er positivt for ham. Videre dreier temaene i hovedsak seg om familiens og spesielt Andreas sitt kompliserte forhold til far og hans blant annet tidligere voldelige atferd. Samtalen er preget av hva terapeuten mener er problemene og at hun gir råd om hva Andreas og mor kan gjøre i forhold til disse. I de siste 20 minuttene uttrykker Andreas ingenting annet enn å nikke eller riste på hodet. Denne delen er preget av lavt tempo og Andreas` taushet. Han ser mye ned under hele samtalen og helt mot slutten tørker han tårene.

5.1.1 Sekvens 1

Denne sekvensen er vurdert til å være preget av monologisk dialog. Det er i hovedsak terapeuten som snakker. Hun tar initiativ til alle fire tema.

Sekvensen starter med at terapeuten sier noe om at de sikkert har tenkt mye på at denne samtalen blir filmet. Hun spør deretter om Andreas kan si noe om hvordan han har det her og nå, følelsesmessig. Andreas greier ikke å si noe om dette. Terapeuten snakker videre om at hun tror det er mulig for Andreas å få tanker om problemene i familien på avstand, ved å erstatte disse med andre tanker. Andreas svarer ikke. Neste tema omhandler vanskelighetene Andreas har i forholdet til sin far. Terapeuten viser til tidligere samtaler, der Andreas har vært fortvilet over fars oppførsel, der det kom fram at Andreas blir sint, skamfull og flau over hva faren kan gjøre eller si. Terapeuten stiller spørsmål om forholdet til far er et problem. Andreas svarer at dette er ett av dem. Terapeuten viser deretter en skisse hun har tegnet. Denne viser problemer og utfordringer Andreas har, slik hun forstår det. Terapeuten mener han bør se hvordan han kan imøtegå problemene til far, og kanskje bytte fokus til andre ting han ønsker å gjøre. Hun mener Andreas bør tørre å se de utfordringene han har. Mor nikker.

Da Andreas ble intervjuet noen timer senere samme dag, kom det fram at han hadde hatt mange tanker og følelser under samtalen som han ikke hadde sagt høyt. Disse indre dialogene blir beskrevet som deskriptive utsagn og uttrykt i ”jeg-form”. De er utarbeidet i analysen av intervjuet som vist i metodekapitlet.

Andreas` indre dialoger under denne sekvensen:

Jeg er mest opptatt av at jeg blir filmet.

Jeg satt og tenkte på hvorfor jeg ble med på dette prosjektet.

Jeg følte at jeg ikke klarte å svare på det terapeuten spurte om.

Jeg klarte ikke å henge med i det hun sa.

Jeg følte meg veldig nervøs.

5.1.2 Sekvens 2

Sekvens 2 er vurdert til å være preget av dialogisk dialog. Den omhandler ett tema; Hvordan Andreas og mor sammen kan finne strategier for å mestre at far ”styrer”. Andreas sier at dette er umulig, fordi far er så skiftende. Mor tror at Andreas, som er yngst hjemme, opplever dette

annerledes enn henne og søsknene hans. Andreas tenker at mor klarer å takle far best, og at Andreas og søsknene mestrer problemene på andre måter enn henne. Terapeuten lurte på om Andreas ser at søsken også irriterer seg, at de tar mer igjen overfor far? Andreas bekrefter dette. Mor får spørsmål om hva hun tenker. Mor sier at søsknene kan irritere seg, men at de lar det passere. At de ikke tar problemene så innover seg. Andreas er uenig og sier at han tror at ingen tør å innrømme noe annet.

Terapeuten stiller flere åpne og undrende spørsmål under denne sekvensen, og sjekker ut underveis om hun har forstått riktig. Både mor og Andreas får spørsmål om hva de tenker, hvilket de utdyper. Sekvensen preges av at Andreas og mor er uenig om tema det snakkes om. Det er terapeuten som tar initiativ til tema, og som snakker mest. Dialogen rundt tema stopper ved at et nytt tema blir introdusert av terapeuten.

Andreas` indre dialoger under denne sekvensen:

Jeg er veldig irritert og engasjert fordi jeg er uenig med mamma.

Jeg tror ikke på søsknene mine om at de ikke bryr seg om hva pappa sier og gjør. Jeg klarer ikke å se at de ikke bryr seg eller lar det passere.

Jeg tror det går mer inn på de (søsknene) en mamma og pappa vet.

Jeg tror bare de skjuler hvordan de har det og sier de har det bra.

Kanskje mamma har rett, men jeg uenig med henne.

Jeg føler litt dårlig samvittighet overfor mamma fordi jeg viste at vi var uenige.

5.1.3 Sekvens 3.

Denne sekvensen er vurdert til å være preget av dialogisk dialog. Den omhandler ett tema; ”Å beskytte seg selv.” Terapeuten sier det er viktig at far som er så uberegnelig ikke får mulighet til å såre Andreas og hun lurte på om det går an å bygge en beskyttelsesmur rundt seg. Hun tilføyer at om en bygger en beskyttelsesmur som er for høy, kan heller ikke andre komme nær. Andreas tror ikke det er lurt å ha noen mur overhodet, at det ikke hjelper eller nytter. Han tror ikke denne beskyttelsesmekanismen fungerer for sine søsken heller. Terapeuten spør mor hva hun tror skjer inni Andreas, når han snakker om dette. Mor vet ikke, men hun tror søsken hadde hatt det verre i dag, om de ikke hadde hatt en beskyttelsesmur. Hun ser at de sliter med mange ting, men tror det er viktig å beskytte seg.

Terapeuten snakker mest, og det er hun som tar initiativ til tema. Hun undrer seg over tankene Andreas har om beskyttelsesmur, og inviterer mor til å dele sine tanker om dette. Dialogen om samtaleemnet stopper ved at terapeuten stiller et spørsmål som dreier fokus over på annet tema.

Andreas` indre dialoger under denne sekvensen:

Jeg føler ikke pappa fortjener at vi skal bygge en mur for å beskytte oss mot ham.

Jeg har ikke lyst å beskytte meg mot pappa, etter alt har gjort mot oss.

Den beskyttelsen hjelper bare litt, så hvorfor skal vi gå rundt å beskytte oss hver dag?

Jeg føler det er urettferdig, og jeg føler meg fortvilet hvis vi skal bygge en beskyttelsesmur, men forstår at mamma er som hun er.

Jeg er irritert fordi vi er uenige.

Jeg sa det ikke høyt pga kamera. Jeg var redd for at noen skulle se filmen av samtalen etterpå. Dette føltes ubehagelig.

5.1.4 Sekvens 4

Denne sekvensen er vurdert til å være sterkt preget av monologisk dialog. Det er tre tema og terapeuten tar initiativ til alle. Terapeuten viser til at Andreas har vågd å være med på en tur han lenge har hatt lyst til og at dette bidrar til en positiv utvikling. Mor mener dette var bra. Terapeuten sier at det å tørre å møte vonde og såre ting kan føre til endring. Andreas er taus og terapeuten spør Andreas om han synes situasjonen her-og-nå i samtalen virker håpløs, og om det er tomhet inni ham? Andreas rister på hodet. Det blir deretter stilt spørsmål om Andreas synes det er kunstig at samtalen blir filmet? Han svarer ”m m” til dette. Terapeuten sier at filming kanskje ikke var noen god ting, og at det er forståelig at han opplever det vanskelig.

Andreas sitter med bøyde hode gjennom hele denne sekvensen. Helt til slutt i sekvensen stiller terapeuten flere spørsmål til Andreas som han ikke svarer på. Det er tre pauser mellom disse ulike spørsmålene.

Andreas indre dialoger under denne sekvensen:

Jeg vet ikke hva som skjedde under denne sekvensen.

Jeg ønsket og håpte å bli ferdig med samtalen.

Jeg var irritert og tenkte på andre ting.

Jeg orket ikke å snakke og forsto ikke hva terapeuten snakket om.

Jeg var litt ”borte” og mista fokus.

Jeg hadde ikke lyst til å snakke om det de snakket om. Jeg liker ikke å snakke om fremskritt.

Det føltes ubehagelig å være der, og jeg tenkte på kamera og filming.

5.1.5 Oppsummering og refleksjon

I dette skjemaet blir sekvensene presentert i den rekkefølgen de ble valgt ut fra nettverkssamtalen. De dialogisk pregede sekvensene er markert med fet skrift.

Andreas indre dialoger vil bli beskrevet i forhold til om de er nært knyttet til tema i den ytre dialogen, om de blir konkretisert / utdypet i forhold til dette, og nederst et eksempel på de indre dialogene han hadde.

Tabell 2: Oppsummering av sekvensene

Sekvens 1 Preget av dialogisk dialog	Sekvens 2 Preget av dialogisk dialog	Sekvens 3 Preget av dialogisk dialog	Sekvens 4 Preget av monologisk dialog
De indre dialogene er ikke knyttet til tema i den ytre dialogen. Andreas er opptatt sin egen opplevelse av å være tilstede i samtalen. Eksempel: Jeg satt og tenkte på hvorfor jeg ble med på dette prosjektet.	De indre dialogene er nært knyttet til tema i den ytre dialogen Andreas utdyper hva han er uenig med sin mor om. Eksempel: Jeg tror ikke på søsknene mine om at de ikke bryr seg om hva pappa sier og gjør	De indre dialogene er nært knyttet til tema i den ytre dialogen Andreas utdyper hva uenigheten med moren går ut på. Eksempel: Jeg føler ikke pappa fortjener at vi skal bygge en mur for å beskytte oss mot ham, etter alt han har gjort mot oss.	De indre dialogene er ikke knyttet til tema i den ytre dialogen. Andreas utdyper hvordan han opplever å delta i samtalen. Eksempel: Jeg orket ikke å snakke, og forsto ikke hva terapeuten snakket om.

De indre dialogene hos Andreas virker å være forskjellige i forhold til om de er dialogisk eller monologisk preget. I de to dialogisk pregede sekvensene, 2 og 3, virker Andreas` indre dialoger å være nært knyttet opp til temaet i den ytre samtalen. Her utdyper han blant annet hva han og moren er uenig om.

I begge de monologisk pregede sekvensene, 1 og 4, hadde Andreas følelser og tanker som ikke var knyttet til temaet i den ytre dialogen. Disse dreide seg blant annet om tanker om hvorfor han hadde sagt ja til å være med på dette prosjektet, og at han ikke greide å svare på spørsmål terapeuten stilte.

Andreas uttrykker at han hadde mange følelser i alle 4 sekvensene av nettverkssamtalen.

5.2 Familien Berg. Sammendrag av hele nettverkssamtalen

Til stede: Ben, (ungdom), mor, far, terapeut 1 og terapeut 2.

Samtalen foregår hjemme hos familien, og det er ca.11 tema i samtalen.

I hovedsak omhandler tema i denne nettverkssamtalen at Ben sliter med depresjon og angst. I den forbindelse nevner Ben en konkret hendelse som ble vanskelig. Det blir snakket om medisiner han bruker, om eksamener han har hatt den siste tiden, og tanker Ben og foreldrene har om fremtiden. Avslutningsvis er samtalen preget av at dette er siste treff med terapeutene før sommerferien, og at Ben skal flytte hjemmefra for å begynne på ny skole til høsten. Tema omhandler også forholdet Ben og foreldrene har til hverandre nå, og om situasjonen oppleves trygg, med tanke på at han snart flytter.

De to terapeutene tar initiativ til de fleste temaene i samtalen, Ben tar initiativ til to tema, og mor ett. Terapeutene utfyller hverandre og har flere korte refleksjoner seg i mellom underveis i samtalen. Det blir ikke stoppet opp etter disse, ved at familien får uttale seg om terapeutenes refleksjoner. Terapeutenes fokus i denne samtalen er tydelig rettet mot ungdommens ressurser og mestring av ulike krav og forventninger han har i hverdagen. Det blir vist til konkrete eksempler på dette. Far deltar lite i samtalen, mor og ungdommen cirka like mye. Begge terapeutene er aktive, uten at de dominerer i samtalen.

5.2.1 Sekvens 1

Første sekvens er vurdert til å være preget av monologisk dialog. Mor har innledet tema ved å fortelle at Ben ikke orket å være med på en orienteringsdag på skolen. Ben forteller om den aktuelle dagen. Han forteller om angsten han har for å løpe langt, og om smertene han da får i beina. På vei til skolen ombestemmer han seg, og ber mor komme å hente ham. Han deltar ikke på orienteringsdagen. Terapeut 1 sier hun husker at de i tidligere samtaler har snakket om hva Ben mestrer. At han er god til å prøve ting, men at det i denne situasjonen ble veldig vanskelig. Mor forteller at Ben har trent på hennes jobb, sammen med henne av og til. Ben sier det er mye tryggere der, og tilføyer at han har problemer med astma. Terapeut 1 refererer til en gang der Ben hadde mistet pusten mens han løp, og spør om han er redd for at det kan skje igjen. Ben svarer at det er en av grunnene til at han blir redd. Han tilføyer at han har medisiner som har hjulpet. Terapeut 1 spør om det går greit ellers i gymmen, noe Ben sier ja til.

Terapeut 1 prater mest i denne sekvensen. Ben sier også en del, mor litt, mens far og Terapeut 2 ikke deltar verbalt. Terapeut 1 tar initiativ til å snakke om medisiner, når Ben forteller om sin angst for å løpe.

Bens indre dialoger under denne sekvensen:

Jeg synes det er vanskelig å forklare, å finne ord når det snakkes om denne dagen.

Jeg synes det er ubehagelig å snakke om dette temaet.

Det er ikke noe gøy å snakke om det.

Jeg satt og tenkte på orienteringsdagen, og på hvordan jeg følte det da.

5.2.2 Sekvens 2

Sekvensen er vurdert til å være preget av monologisk dialog, og omhandler to tema.

Det første er introdusert av Ben, ved at han tidligere har stilt et spørsmål. Dette handler om Ben som lurer på om han alltid kommer til å ha det slik han har det nå. Sekvensen starter med en kort refleksjon mellom Terapeut 1 og Terapeut 2, der de snakker sammen om tankene Ben har om dette. Terapeut 1 sier, henvendt til Terapeut 2, at Ben har lurt på om han må leve med angst og depresjon resten av livet, og at dette ikke har vært nevnt i tidligere samtaler. Terapeut 2 spør far om dette var nytt for foreldrene? Far vet ikke. Mor sier de har snakket om Ben sine tanker, som har gått på om det går an å bli frisk? Spørsmålet besvares ikke av terapeutene.

Tema to innledes av Terapeut 1, og omhandler kommunikasjon mellom Ben og foreldrene. Terapeut 1 sier at Ben har fortalt at han og foreldrene ikke har snakket så mye i det siste. At det har vært mye fokus på eksamener. Ben sier han kvier seg for å snakke med foreldrene. Terapeut 1 stiller spørsmål til foreldrene om de har behov for å snakke mer med Ben, å vite hvordan han har det? Mor sier hun spør av og til, men tenker at Ben ikke har følt for å snakke i det siste. Terapeut 2 sier hun kan se på kroppsspråket til Ben at dette er et vanskelig tema. Mor bekrefter og sier at de er litt redd for å snakke, og får forståelse av Terapeut 1 for dette. Terapeut 2 spør Ben om han kjenner seg mer trist når de snakker om tema. Ben svarer at han viser det, i hvert fall.

Under denne sekvensen er det terapeutene som snakker mest. Mor sier noe, Ben bare lite og far nesten ingenting. Det er terapeutene som går over til nye tema, og Ben får ikke respons på sitt utsagn helt på slutten, om at han i hvert fall viser hvordan han har det. Her skiftes tema.

Bens indre dialoger under denne sekvensen:

Jeg har en vond følelse når det snakkes om fremtiden.

Jeg føler meg oppgitt og får en følelse av håpløshet.

Jeg tenker på om hva som er vitsen med å leve når jeg skal ha det så vondt fremover.

Jeg tenker at det er meningsløst å leve hvis jeg bare skal ha det så vondt.

Jeg har jo vært syk i over 10 år og husker ikke åssen det var å være frisk.

Jeg tenker på hva som er vitsen.

5.2.3 Sekvens 3

Denne sekvensen er vurdert til å være preget av dialogisk dialog, og har ett tema. Det omhandler Bens tanker om hva han lyst til å jobbe med når han blir voksen. Terapeut 2 spør far hva han tror Ben gjør om 5 år. Far vet ikke. Han vil heller ikke tippe, for det blir sikkert feil. Ben minner far på at far nettopp har spurt om hva han vil bli, og at han hadde svart noe innen musikk. Terapeut 1 husker at Ben har snakket om dette tidligere. Far kommer nå på hva de hadde snakket om og hva Ben hadde sagt. Terapeut 1 spør Ben om han kunne tenke seg å synge opera? Ben ler og benekter dette. Han sier han hører mest på rock og sånn, eller kristen musikk. Terapeut 1 spør Ben om dette betyr at han hører på musikk med mening, noe Ben sier ja til.

Det er Terapeut 2 som tar initiativ til dette temaet om hva Ben har lyst å jobbe med senere i livet. Sekvensen er preget av smil og en ”lett” tone. Terapeut 1 og Ben snakker mest, far og Terapeut 2 litt og mor sier ingenting i denne sekvensen.

Bens indre dialoger under denne sekvensen:

Jeg føler først litt håp om at jeg kan greie å bli det jeg har lyst å bli.

Så tenker jeg at det nok er liten sjanse for at det blir noe av.

Det er nok litt vanskelig å kunne jobbe med det jeg har lyst til.

Jeg prøvde å tenke at det kunne gå, at det var håp, men jeg har ikke så stor selvtillit.

Det føltes deprimerende å tenke på at jeg nok ikke blir det jeg ønsker å bli.

5.2.4 Sekvens 4

Siste sekvens er vurdert til å være preget av dialogisk dialog. Det er 1 tema som går på om foreldrene til Ben opplever situasjonen rundt Ben som trygg nå. Mor sier at det er litt lettere nå som Ben har skoleplass til høsten (internatskole). Ben nikker til det mor sier. Mor sier videre at hun tror Ben stort sett har det bra, men om hun spør ham direkte sier hun, så er han ikke enig. Hun synes derfor det er vanskelig å vite. Mor stiller spørsmål til Ben om han ikke har hatt det verre før? Ben svarer ”jo”, nesten lydløst. Terapeut 2 lurte på om Ben vil si i fra når han har det vanskelig til mor. Ben mumler noe utydelig. Terapeut2 fortsetter med å spørre ham om han ville sitte med dette inni seg. Ben svarer at mor vil nok merke hvis noe er galt, og at han sier bare i fra om han har stort behov for å få det ut. Terapeut 2 spør om i hvilke tilfeller dette er. Ben svarer at det er som regel når han skal sove. Terapeuten spør om de vil ha mye telefonkontakt når han flytter. Ben nikker, og sier mor må få seg ”Facebook”. Mor ler.

I denne sekvensen er det mor og terapeut 2 som snakker mest. Ben sier en del, men far og terapeut 1 er tause. Samtalen foregår i et langsommere tempo enn tidligere.

Bens indre dialoger under denne sekvensen:

Jeg vet ikke helt hva jeg føler i denne sekvensen.

Jeg tenkte på at jeg er veldig god til å skjule følelsene mine når jeg har det vondt.

Jeg satt og tenkte og lurte på hvordan det skal gå neste skoleår når jeg skal flytte hjemmefra og bo på internatskole.

5.2.5 Oppsummering og refleksjon

Tabell 3: Oppsummering av sekvensene

Sekvens 1 Preget av monologisk dialog	Sekvens 2 Preget av monologisk dialog	Sekvens 3 Preget av dialogisk dialog	Sekvens 4 Preget av dialogisk dialog
De indre dialogene er knyttet opp til det som er tema i den ytre samtalen, men de blir ikke utdypet. Ben utdyper ikke. Eksempel: Jeg synes det er ubehagelig å snakke om dette temaet.	De indre dialogene er nært knyttet opp til ett av de to hovedtemaene i den ytre samtalen. Ben utdyper i forhold til ett av temaene. Eksempel: Jeg har en vond følelse når det snakkes om fremtiden	De indre dialogene er nært knyttet opp mot tema i den ytre samtalen. Ben utdyper. Eksempel: Det er nok litt vanskelig å kunne jobbe med det jeg har lyst til.	De indre dialogene er nært knyttet opp til tema i den ytre samtalen. Ben utdyper ikke. Eksempel: Jeg tenkte på at jeg er veldig god til å skjule følelsene mine når jeg har det vondt.

Refleksjoner

Ben har mange tanker og følelser under disse sekvensene. Dette kommer frem i intervjuet og gjelder for alle 4 sekvensene. Det er ikke noen stor forskjell på de indre dialogene i forhold til om sekvensene er preget av dialogisk eller monologisk dialog.

Det som imidlertid vises er at i de sekvensene som er dialogisk preget, 3 og 4, ser det ut som om Bens følelser og tanker er mer direkte knyttet opp mot tema. I disse utdyper han dette med flere ord og begreper, spesielt i sekvensen som omhandler hva han ønsker å bli / jobbe med som voksen. I den andre dialogiske sekvensen uttrykker han seg også i forhold til det som er tema i samtalen. Han er opptatt av neste skoleår og i forhold til tema som går på kontakten mellom ham og foreldrene når han flytter hjemmefra. Her utdyper at han noe med å si at han nok er god til å skjule hvordan han har det, når han har det vondt.

I de sekvensene som er monologisk preget, 1 og 2, utdyper han ikke noe konkret. I den ene sekvensen som omhandler orienteringsdagen sier han at han tenker på den aktuelle dagen, men uttrykker at det er vanskelig å finne ord og forklare. Han sier det var ubehagelig og ikke noe gøy å snakke om dette. I den andre sekvensen som er monologisk, uttrykker Ben at han har en vond følelse og han nevner flere ganger at han føler og tenker at det er håpløst og meningsløst å leve. Dette kom ikke frem i nettverkssamtalen. Det andre temaet i denne sekvensen er han ikke opptatt av når det gjelder de indre dialogene.

5.3 Familien Cenna

Til stede: Calio (Ungdom), mor, far og terapeut.

Samtalen foregår hjemme hos familien og det er ca 18 tema.

Nettverkssamtalen er vurdert til å være preget av mye dialogisk dialog. De ulike tema er relatert til at familien ikke har oppholdstillatelse i Norge, og at de har bodd på 23 ulike steder i løpet av de siste fire årene. Terapeuten snakker norsk når hun prater med Calio og engelsk med foreldrene. Underveis i samtalen oppsummerer og oversetter terapeuten fra norsk til engelsk, etter å ha snakket norsk med Calio, og sjekker ut at foreldrene forstår det som blir sagt.

I hovedtrekk omhandler tema håpløshet, usikkerhet og utrygghet for fremtiden. Det snakkes mye om hva dette gjør med den enkelte i familien, hvordan det påvirker forholdet dem imellom, samt relasjoner til andre utenom familien. Det er spesielt fokus på at Calio ikke tør å bli glad i, eller for godt kjent med vennene sine, fordi han vet at han når som helst kan miste dem. Videre at han opplever foreldrenes bekymring for ham svært belastende. Det snakkes lenge om disse to tema. Det er også fokus på hva terapeuten kan gjøre for familien videre. Ved en anledning går Calio ut av rommet med tårer i øynene, men kommer raskt tilbake.

Terapeuten stiller mange åpne spørsmål. Hun spør spesifikt etter tanker og følelser hos både Calio og foreldrene, hvilket alle utdyper. Hun sjekker flere ganger om hun forstår det som formidles riktig. Samtalen blir avbrutt to ganger av at minstemann på ca 1 år kommer inn. Terapeuten tar initiativ til ni tema, Calio til fem, mor tre og far ett. Det er stor deltakelse av alle i samtalen. Far er den som snakker minst.

5.3.1 Sekvens 1

Denne sekvensen er vurdert til å være preget av monologisk dialog. Sekvensen starter med at far henter frem et brev fra mors lege som terapeuten leser gjennom. Der står det at mor ikke får time hos legen før om 2-3 måneder. Etter at terapeuten har lest brevet sier hun umiddelbart at dette var lenge å vente, og hun forteller at hun skal ordne med at mor og far får en time snarest ved FUT. Dette skal hun gjøre i morgen. Hun vil også avtale en time for Calio alene. Både far og Calio sier ”ja” til dette. Terapeuten sier videre at hun kan treffe Calio på et kontor som er nærmere der familien bor, slik at det er lettere for Calio å møtes. Han svarer med ”m m” til dette.

Det er terapeuten som snakker mest under denne sekvensen. Mor litt, Calio og far sier ingen ting, utenom ”ja” og ”m m”.

Calios indre dialoger under denne sekvensen:

Jeg tenker mye men vet ikke helt hva.

Jeg har en vond følelse pga at jeg ser at mor og far er så trøtte.

Mor og far har ikke noen som støtter dem, ikke noe familie her.

De er ikke sterke slik at de kan støtte meg. Det er et problem.

Jeg synes det er bra at terapeuten hjelper foreldrene mine med å gi dem time raskt.

5.3.2 Sekvens 2

Denne sekvensen er vurdert til å være preget av dialogisk dialog, og omhandler ett tema. Det er Calio og terapeuten som snakker om temaet som handler om hvordan Calio har hatt det i forhold til skole og venner de siste årene. Far forteller at de har flyttet 23 ganger og at familien har bodd 7 ulike steder i Norge. Terapeuten svarer at dette er alt for mye og at det må oppleves vanskelig for Calio, i og med han aldri vet hva som kan skje. Calio forteller om at han ikke har det som andre på sin alder og at han er alltid redd for å miste vennene sine. Terapeuten lurar på hva Calio tenker når han møter noen han liker veldig godt. Calio svarer at da blir han ikke venn med ham/henne, fordi det er farlig. Han vet han kan miste dem og orker ikke å få det så vondt igjen. Calio sier han heller velger å være sammen med venner som ikke er så viktige for ham. Terapeuten oversetter til engelsk og spør hva mor tenker om det Calio forteller. Mor sier at dette er problem for hele familien, og utdyper dette med å fortelle hvordan hun opplever det. Alle er redde og utrygge sier hun.

Det er Calio som tar initiativ til temaet i denne sekvensen. Terapeuten stiller mange åpne spørsmål og sjekker ut om hun forstår riktig. Mor sier mest under sekvensen, Calio og terapeut en del, far sier lite.

Calios indre dialoger under denne sekvensen:

Jeg sitter mest med en vond følelse.

Jeg sitter og husker på alle vennene jeg har mista.

Hvis jeg tenker på vennene mine, da savner jeg dem mer.

De savner meg og jeg savner dem veldig mye.

Jeg tenker på hvis jeg må tilbake til hjemlandet mitt, så føles det som om alt er ferdig.

Jeg syns synd på mamma som har mista alle sine venner hun hadde før.

Jeg satt med følelsen om at jeg har mista alle folk jeg liker mens min mor fortalte om den familien som vi har kontakt med nå. Kanskje mister jeg ungdommen i den familien som jeg ser ofte, også.

Jeg må skyve følelsene bort fordi de er så store.

Jeg kan ikke akseptere følelsene mine.

5.3.3 Sekvens 3

Sekvensen er vurdert til å være preget av dialogisk dialog. Temaet handler om at Calio syns foreldrene ringer så ofte og spør hvor han er osv når han er ute. Terapeuten spør om Calio tror andre foreldre ringer sine barn. Calio ser at også andre foreldre gjør det, men at hans foreldre gjør det mye oftere. Far sier at det er fordi de er så redde. Han sier det er fordi de har mistet så mye (many things) og ikke kan miste mer nå. De kan ikke miste barna. Far sier flere ganger: "it's enough". Terapeuten spør foreldrene om de er redde fordi de ikke vet hva som skjer med barna sine ute. Far bekrefter at det er sann. Terapeuten sier at hun tror at deres "stress" stresser ungdommen. Mor forteller at et av de andre barna de har, slo av mobilen da hun ringte i går. Terapeuten spør om hva som skjer med mor, om hun blir sint, om noen av barna gjør dette. Mor sier hun blir veldig sint og sier at hun tenker at barna blir snart store, at de vil forlate henne og at de hater henne. Terapeuten spør om det er sann at mor tror barna ikke er glad i henne hvis de slår av mobilen. Mor bekrefter. Terapeuten spør Calio om dette er tilfelle. Calio sier at i den situasjonen er det slik, men ikke egentlig. Terapeuten sier at de nok er sinte da, men at de elsker henne.

Det er Calio som tar initiativ til temaet om at foreldrene ringer så mye. Terapeuten sjekker ofte ut når de forskjellige snakker, om hun forstår riktig. Terapeuten spør åpne spørsmål, som for eksempel: ”hva skjer med deg”? Alle deltar i samtalen.

Calios indre dialoger under denne sekvensen:

Jeg har motsatte følelser i denne sekvensen. På den ene siden har foreldrene mine rett til å ringe meg, men på den andre siden har jo jeg rett til å være ute uten å tenke på dem. Jeg er midt i mellom.

Jeg ønsker ikke å ha vonde følelser, men det er vondt og stressende fordi jeg alltid må svare når de ringer. Hvis jeg ikke svarer, blir de stressa. Uansett er det alltid noen av oss som føler seg dårlig.

Jeg føler det vondt når jeg hører foreldrene mine fortelle om hvordan de har det.

Jeg føler at jeg har gjort noe galt mot foreldrene mine.

Jeg vet at foreldrene mine elsker meg.

Det er situasjonene vi er i, at vi flyttet fra hjemlandet, som gjør at jeg tenker så mye på foreldrene mine. Sånn var det ikke før.

5.3.4 Sekvens 4

Denne sekvensen er vurdert til å være noe preget av monologisk dialog. Det er rett før avslutning av samtalen og temaet omhandler først det de snakket om innledningsvis, om den avtalen om samtale ved FUT som terapeuten sier hun skal ordne. Etter at terapeuten har gjentatt at hun skal ordne med nye avtaler, sier hun at hun også kan være med til advokaten familien har kontakt med. Far sier ja til dette (3 ganger). Mor avbryter plutselig og skyter inn at hun noen ganger får vonde tanker. At noe veldig vondt kommer til henne slik at hun blir redd hun kan gjøre noe ”ubevisst”. Hun sier at hun ikke har kunnet gå ut og treffe folk de siste to månedene. Far sier at mor er blitt mer aggressiv. Terapeuten bekrefter og sier at det ikke er vanskelig å forstå at mor er sint. Terapeuten sier at hun kunne ønske at hun kunne trylle, akkurat som i et eventyr, og hun knipser med fingrene og sier ”pling”. Far svarer at dette er et kritisk tilfelle,- kritisk sak. Calio sier til slutt at han alltid spør seg selv om hvorfor andre får oppholdstillatelse og at de som har bodd her i Norge i flere år, ikke får lov.

Calios indre dialoger under denne sekvensen:

Jeg følte meg redd da mamma fortalte om at hun ikke tar kontakt med folk.

Jeg føler ikke foreldrene mine kan støtte meg. De vil, men det gjør meg ikke sterkere.

De gjør meg svakere.

Jeg syns synd på mamma. Hun var ikke sånn før. Ho forandra seg da vi kom til Norge.

Da terapeuten sa hun ønsket hun kunne trylle, føltes det utrolig.

Men jeg kunne ikke tenke på det, for om noe er positivt, da blir det sikkert negativt.

For hvis jeg tror det skal gå bra, da blir jeg skuffet.

Så jeg kan ikke drømme.

Jeg ble veldig glad da terapeuten sa det med trylling, men samtidig føltes det veldig trist. Det føltes veldig dårlig, fordi det skjer ikke.

5.3.5 Oppsummering og refleksjon

Tabell 4: Oppsummering av sekvensene

Sekvens 1 Preget av monologisk dialog	Sekvens 2 Preget av dialogisk dialog	Sekvens 3 Preget av dialogisk dialog	Sekvens 4 Preget av monologisk dialog
Den indre dialogen er ikke knyttet til temaet i samtalen. Calio utdyper følelser som ikke er direkte knyttet til temaet. Eksempel: Jeg har en vond følelse pga at jeg ser at mor og far er så trøtte.	Den indre dialogen er nært knyttet til temaet i den ytre dialogen. Calio utdyper mye. Eksempel: Jeg sitter mest med en vond følelse. Jeg sitter og husker på alle vennene jeg har mista.	De indre dialogen er nært knyttet til temaet i samtalen Calio utdyper mye. Eksempel: Jeg føler det vondt når jeg hører foreldrene mine fortelle om hvordan de har det	Den indre dialogen er nært knyttet til tema i den ytre dialogen. Calio utdyper. Eksempel: Jeg ble veldig glad da terapeuten sa det med trylling, men samtidig føltes det veldig trist

Refleksjoner

Denne nettverkssamtalen er vurdert til å være sterkt preget av dialogisk dialog. Det mest gjennomgående er at terapeuten stiller mange åpne spørsmål. Spørsmål som; ”Hva skjer med deg da?” og ”Hva tenker du om det?” er eksempler på dette. Samtalen preges av dette. Hun lytter til den som forteller og spør om utdypende kommentarer. Hun sjekker ofte ut om hun har forstått rett, og virker å være veldig tilstede under hele samtalen. Blant annet har hun hele tiden blikkontakt og bekrefter med ”ja” mens den enkelte snakker (sees tydelig på filmopptaket). Når en ser på Calios indre dialoger under alle 4 sekvensene, er disse preget av å være nært knyttet til tema i dem alle. I sekvensene preget av dialogisk dialog, utdyper Calio konkret hva han føler og tenker. Han har mye indre dialoger her.

I de to sekvensene som er vurdert til å bære preg av monologisk dialog, ser vi at det monologiske preget kun er knyttet til noen få setninger, som omhandler konkrete ting terapeuten ”bestemmer”, eller sier hun vil hjelpe familien med. Mot slutten av sekvens 4 er sekvensen igjen preget av dialogisk dialog. I den ene sekvensen preget av monologisk dialog, er imidlertid Calios følelser ikke knyttet direkte til temaet i sekvensen, men mer om sin egen opplevelse av å være til stede i samtalen der og da.

5.4 Oppsummering vedrørende alle tre nettverkssamtalene

Det er nå vist til at nettverkssamtalen vedrørende familien Cenna skiller seg ut i forhold til familien Arnesen og Berg. Gjennom hele samtalen med familien Cenna ser en at den er preget av mye dialogisk dialog. I intervjuet vedrørende Calios indre dialoger ser en liten forskjell fra om de har sitt utspring i dialogisk eller monologisk preget sekvenser. De indre dialogene er nært knyttet til tema i 3 av 4 sekvenser. Calios indre dialoger er i tillegg nyanserte og han beskriver sine følelser og tanker på en nyansert og detaljert måte.

Ser en nærmere på nettverkssamtalen vedrørende familie Arnesen, er denne som vist vurdert til å i større grad være preget av monologisk dialog. Dette er kanskje først og fremst fordi den var nøye planlagt med hensyn til mål og tema på forhånd. Når det gjelder Andreas` indre dialoger i de sekvensene preget av dialogisk dialog, viser også disse nærhet til tema under den aktuelle sekvensen, noe han også utdyper i intervjuet.

Ben i familien Berg forteller også om flere og tanker og følelser i de sekvensene preget av dialogisk dialog. Her utdyper han mer i forhold til sine indre dialoger enn i sekvensene preget av monologisk dialog, hvor han sier han hadde tanker om tema, men som han ikke beskriver mer konkret.

Hovedfunnene i studien viser at ungdom har mange indre dialoger under en nettverkssamtale. De indre dialogene hos alle de tre ungdommene viser at disse er nært knyttet til tema i de dialogisk pregede sekvensene av nettverkssamtalene. Dette blir utdypet og beskrevet på en mangfoldig måte under intervjuet. Når det gjelder indre dialoger som har utgangspunkt i monologisk pregede sekvenser, viser det ikke et så entydig bilde. Her viser funnene at ungdommene er vel så mye opptatt av andre forhold som for eksempel det å være til stede i nettverkssamtalen eller følelser angående andre tema. I neste kapittel vil dette bli drøftet.

Studien viser i tillegg at ungdommene har spesielt mange følelser som ikke kommer til uttrykk i nettverkssamtalene. Dette gjelder i både de dialogisk og i de monologisk pregede sekvensene, og kommer til syne i intervjuet i etterkant av nettverkssamtalene. Dette vil også bli drøftet i neste kapittel.

6.0 DISKUSJON

Det har blitt vist til at de tre ungdommenes indre dialoger er nært knyttet til temaene i dialogisk pregede sekvenser av nettverkssamtalene, og at dette ikke er så tydelig i sekvensene preget av monologisk dialog. For å forstå dette, vil teori om hva som fremmer dialogisk dialog, og begrepet polyfoni bli benyttet først i drøftingen av de ulike sekvensene.

Videre viste funnene i studien at ungdommenes indre dialoger består av mange følelser uavhengig av om sekvensene var dialogisk eller monologisk preget. Mange av disse følelsene kom ikke frem i samtalene. For å forsøke å forstå dette, vil intervjuet og intervjusituasjonen derfor også bli drøftet.

6.1 Dialogisk dialog og monologisk dialog

Studien, som omhandler tre ungdoms indre dialoger under tre ulike nettverkssamtaler, viser at ungdommenes indre dialoger er mange og ulike. Først og fremst viser dette at ungdom har mange tanker og følelser som ikke blir uttrykt under en nettverkssamtale. Dette er interessant i seg selv, men uten å se nærmere på den ytre samtalen de har sitt utspring i, kan det bli meningsløst eller stående litt i løse lufta. Det kan se ut som om en del av de indre dialogene er ulike i forhold til om sekvensene de har sitt utgangspunkt i, er preget av dialogisk dialog eller preget av monologisk dialog. Dette vises tydeligst i familien Arnesen (A). Ser en på Andreas' indre dialoger i forhold til de ulike sekvensene, viser de en markert forskjell. De indre dialogene er nært knyttet til temaet som ble omhandlet i de dialogisk pregede sekvensene og i de indre dialogene under de monologisk pregede sekvensene, er de ikke knyttet opp mot det som var temaet. I familien Berg er forskjellene mindre tydelige, og i familie Cenna er dette nesten ikke tilfelle. Jeg vil komme tilbake til disse senere i drøftingen.

Det kan nok også være andre faktorer som medvirker til at de indre dialogene er som beskrevet i disse tre nettverkssamtalene. Dette er ikke noe jeg har vært opptatt av i denne studien. Noe har kanskje med relasjonene mellom deltakerne å gjøre. Det med dagsform kan spille inn og for eksempel om andre familiemedlemmer også burde deltatt i samtalen, er en annen faktor.

Andreas

Jeg vil først vise til Andreas' indre dialoger i de sekvensene som er preget av monologisk dialog. Fokus vil derfor være på det / hva som kjennetegner de monologisk pregede sekvensene, sekvens 1 og 4, i nettverkssamtalen.

I teoridelen er det vist til at det kan være flere faktorer som spiller inn, og som medvirker til om en samtale blir dialogisk eller monologisk preget. Her vises det til at terapeuten spiller en vesentlig rolle. Teori om hva som fremmer dialogisk dialog viser til noen retningslinjer og prinsipper. Jeg vil først se nærmere på viktigheten av prinsippene "tilstedeværelse" og "respons" fra terapeutens side i samtalen.

Om tilstedeværelse sier teorien at det å være til stede her og nå, er viktigere enn å følge eksakte regler. Dialogen oppstår her og nå og den kan bare oppleves én gang (Seikkula 2007).

Videre har måten terapeuten lytter på, at han er genuint interessert, betydning for at klientene skal oppleve seg hørt og forstått. Ved at terapeutene er opptatt av å lytte og gi svar i form av oppfølgende spørsmål, vil dialogen kunne bli ”dialogisk” og ikke ”monologisk”. Det er derfor viktig i starten av en samtale at terapeutenes spørsmål er så åpne som mulig slik at deltakerne kan få mulighet til å snakke om det som opptar dem mest i øyeblikket (ibid).

Når terapeuten i familie A sier at hun har forberedt seg på hva som skal være målet og tema for samtalen på forhånd, er dette i seg selv et utgangspunkt som kan vanskeliggjøre det å være til stede her og nå i samtalen. Det kan kanskje føre til at terapeuten ikke greier å være åpen nok for hva Andreas og mor har behov for å snakke om, og kanskje kan en plan for samtalen medføre at terapeuten ikke evner å sette sin forforståelse i parentes. Videre kan det bli vanskelig å gi respons på de andres utspill, om egne tanker er for mye hengt opp i terapeutens idè om hva som bør være tema. Samtidig kan en tenke seg at å være forberedt også kan ha en positiv side i det at terapeuten har satt seg inn i ”saken” på forhånd. Så lenge terapeutens plan ikke blir det som styrer samtalen, og at hun samtidig klarer å ha sin oppmerksomhet i det som uttrykkes her og nå, kan en viss forberedelse være en måte å vise de andre deltakerne respekt og interesse på.

Et eksempel fra denne samtalen i forhold til dette med forberedelse er at terapeuten tar frem en skisse der hun har skrevet ned ulike tema om hva hun tenker er Andreas` situasjon, positive utvikling og utfordringer. Hun får imidlertid ikke Andreas med på å snakke om noen av punktene i skissen. I sekvens 4, skifter terapeuten over til å snakke om flere ulike tema, og ut fra disse stiller hun flere spørsmål som Andreas ikke svarer ikke på. Ved et tilfelle når Andreas sier at det med far er ett av problemene han har, går terapeuten videre til å snakke om hva hun tenker er utfordringene hans. Andreas får ikke videre spørsmål om hva annet som er vanskelig eller om det er andre tema han vil snakke om. Om en ser på terapeutens respons på Andreas utsagn, viser det seg flere ganger at hun ikke går videre inn på disse.

I disse sekvensene (1 og 4) som er preget av monologisk dialog viser intervjuet med Andreas, at han har konkrete indre dialoger. Under begge disse sekvensene er de indre dialogene ikke knyttet til det som var tema i samtalen. Det kommer frem at Andreas var opptatt av sin egen situasjon der og da og hvordan det føltes å være til stede i samtalen. I første sekvens sier han blant annet at han var mest opptatt av at han ble filmet. Han sier han ikke følte at han klarte å henge med i det terapeuten snakket om, og klarte ikke å svare på spørsmålene.

Videre sier han at under sekvens 4 så ønsket han å bli ferdig med samtalen, at han ikke forsto det de andre snakket om, og at han ikke liker å snakke om fremskritt. Han synes det var ubehagelig og følte at han ikke orket å være der. Dette viser at Andreas' indre dialoger ikke var knyttet til det som var tema i disse sekvensene. Det var lite av det Andreas tenkte og følte under disse sekvensene som kom frem i den ytre samtalen.

Videre vil fokus være på det som kjennetegner de dialogisk pregede sekvensene, sekvens 2 og 3 i nettverkssamtalen. I de to dialogisk pregede sekvensene viser terapeuten en stor interesse for det Andreas sier. Hun skifter ikke tema om Andreas ikke svarer med en gang. Her er Andreas også mer aktiv i samtalen. Det snakkes om forholdet han har til faren og om hvordan han kan takle sin far i situasjoner som er vanskelige. Mor og Andreas er uenige om hvordan de kan møte disse situasjonene og Andreas forteller om sine tanker om dette. I disse sekvensene virker terapeuten å være mer lyttende og tilstede, og avpasser sin respons til det de andre sier. Dette fører til at de kan utdype mer og snakke lengre om temaet. I sekvens 2 vises dette ved for eksempel at terapeuten gjentar noe Andreas sier og hun sier at hun blir nysgjerrig på dette. Andreas får anledning til å fortelle mer.

I intervjuet om Andreas' indre dialoger under de dialogisk pregede sekvensene, har Andreas mange tanker og følelser. Det som peker seg ut her, er at de indre dialogene er nært knyttet til det som var tema i disse sekvensene. I kapitlet: "presentasjon av funn", kommer dette tydelig frem. Andreas forteller at han var veldig irritert og engasjert i sekvens 2. Dette begrunner han med at han var så uenig med moren. Han har utdypende tanker om hvorfor han mener noe annet enn sin mor og er konkret når han forteller om dette i intervjuet. Under denne sekvensen sier Andreas at han føler at faren ikke fortjener at de andre i familien skal la alt passere og ikke reagere på ham. Under sekvens 3 forteller han også om at han føler litt dårlig samvittighet over for moren fordi de er uenige. Mye av Andreas' indre dialoger under disse to sekvensene er nært og konkret knyttet til temaet i den ytre samtalen. Her deltar han en god del og sier hva han mener og tenker, men det er også tanker og følelser som ikke ble uttrykt verbalt i samtalen.

Slik jeg forstår dette, er terapeutens grad av tilstedeværelse og hennes respons på de andre deltakernes utsagn, av avgjørende betydning for om en sekvens ble preget av dialogisk eller monologisk dialog. I denne nettverkssamtalen viser det seg at dette får konsekvenser for Andreas' indre dialoger.

Ben

Som det ble vist til i begynnelsen av dette kapitlet, ble det pekt på at det ikke var en utpreget forskjell i Bens indre dialoger i forhold til om det var under dialogisk preget sekvenser eller monologisk pregede sekvenser. For å finne sammenhenger her, vil jeg igjen se på hva som preger de 4 ulike sekvensene, og se på disse i lys av de samme prinsippene for hva som kan fremme dialogisk dialog. Fokus er først på de monologisk pregede sekvensene, sekvens 1 og 2.

Denne nettverkssamtalen er den siste samtalen terapeutene har med familien Berg før sommerferien. Etter ferien skal Ben flytte hjemmefra for å gå på internatskole. Terapeutene virker å være opptatt av at Ben har klart eksamener og at han har mestret en del ting knyttet til hverdagen sin. I de to monologisk pregede sekvensene av nettverkssamtalen er det flere temaer som blir tatt opp. I sekvens 1 skifter terapeutene tema, blant annet når Ben sier at han ikke gikk på skolen den dagen det var orienteringsdag. Etter en pause her, går terapeuten videre til å snakke om det Ben mestrer og får til. Det samme skjer når Ben sier at han har anstrengelses-astma som han har medisiner for, noe han sier er en av grunnene til at han blir redd. Her går terapeuten videre til å spørre om medisiner, og responderer ikke på at Ben er redd. Han får respons på noe konkret, på det med medisiner. I sekvens 2 er tema om at Ben tidligere har sagt at han lurer på om han alltid kommer til å ha det sånn som nå, med sin angst osv. Mor er også opptatt av dette og sier at de har snakket om og lurt på om det går an å bli frisk. Dette får ingen respons, annet enn ”ja” fra den ene terapeuten og etter en pause, skifter terapeuten tema.

Ser en på teorien om hva som fremmer dialogisk dialog, er det viktig å gi respons på det som blir sagt, ved å avpasse sitt neste utsagn til det klienten sier. Her virker ikke dette å være tilfelle. Terapeutene går videre til nye tema og spørsmål i stedet for å stoppe opp og gi rom for at Ben og mor kan fortelle mer om det de er opptatt av.

I intervjuet med Ben om sine indre dialoger under disse sekvensene, ser en at han har mange følelser og tanker som han ikke sa høyt i nettverkssamtalen. Når det gjelder sekvens 1 sier Ben at det er vanskelig å forklare hva han følte, men at det var ubehagelig å snakke om dette temaet. Han sier han synes det var vanskelig å finne ord, og å forklare seg i samtalen. Han tenkte imidlertid på den dagen, de snakket om. I sekvens 2 der temaet omhandlet Bens tanker om han alltid må ha det som nå, sier Ben at han satt og følte på en håpløshet.

Dette gjentar Ben gjennom hele intervjuet i forhold til denne sekvensen. Han sier han følte seg ikke god, og hadde mange tanker som gikk på vitsen med å leve.

Det viser seg at i de to monologisk pregede sekvensene (1 og 2), var Bens indre dialoger bare delvis knyttet til temaet i den ytre samtalen. Dette vises ved at han tenkte på den dagen de hadde snakket om, men han utdyper ikke eller sier noe mer. Han sier derimot at det var vanskelig å finne ord, og at det føltes ubehagelig å snakke om det temaet. Videre sier han at han følte på en håpløshet under sekvens 2, som indirekte er knyttet til temaet vedrørende livet fremover. Dette var imidlertid et tema de ikke snakket mye om i samtalen, men det kan virke som om temaet førte til at Ben følte og tenkte på hva som var vitsen med å leve. Dette var hovedinnholdet i Bens indre dialoger under denne sekvensen.

Ser en på de to dialogisk pregede sekvensene (3 og 4) i nettverkssamtalen, deltar Ben mer aktivt her. Han får først respons av far på det han forteller vedrørende en tidligere samtale de har hatt. Tema er Bens tanker om hva han har lyst å bli som voksen. Her virker terapeutene til stede ved at de er i samme tema gjennom hele sekvensen. Videre ved at den ene terapeuten tilpasser sin respons ved å blant annet gjenta det Ben sier i sitt neste utsagn. Terapeuten tilkjennegir også egne tanker og bruker dette i neste spørsmål hun stiller Ben, noe Ben bekrefter. I sekvens 4 deltar mor mer og Ben kommer inn i samtalen mot slutten når det er snakk om kontakt med foreldrene når han skal flytte. I denne sekvensen ser en også at terapeuten lytter engasjert og gir respons på det Ben sier.

I intervjuet med Ben om hans indre dialoger under disse dialogisk preget sekvensene peker de på at de er nært knyttet opp til det som var tema i samtalen. De indre dialogene er imidlertid mer utfyllende og nyanserte enn det han uttrykker i samtalen. Under sekvens 3 forteller Ben at han i starten satt og følte på et håp om at han kanskje kunne bli det han ønsket. Men samtidig fikk han mange tanker om at han sikkert ikke kom til å greie det, fordi han har lav selvtillit. Han utdyper dette mer konkret og sier at det på slutten føltes deprimerende å tenke på at han ikke kommer til å få noen jobb innen det han vil. Dette var tanker han ikke sa høyt i samtalen og han uttrykker ikke noe av det han føler under samtalen. I sekvens 4 sier Ben at han ikke vet helt hvordan han følte det. Han sier at det var noe han ikke sa høyt og det var at han er veldig god til å skjule hvordan han har det, når han egentlig har det vondt. Ellers hadde han tanker om det å flytte hjemmefra, som var tema, men som han ikke utdyper.

I denne nettverkssamtalen viser intervjuet i etterkant at Ben hadde mange tanker og følelser som ikke ble uttrykt verbalt i nettverkssamtalen. De indre dialogene med utgangspunkt i de to dialogisk pregede sekvensene, blir mer utdypet og er nært knyttet til tema under sekvensene. Bens indre dialoger i de to monologiske sekvensene, viser at Ben til en viss grad er opptatt av temaet, men han forteller ikke noe mer konkret om dette. Intervjuet viser imidlertid at han hadde mange følelser som ikke var direkte knyttet til tema i disse sekvensene.

Calio

Når en ser på Calios indre samtaler, ser en at de skiller seg fra det som kom frem i de andre to ungdommenes indre dialoger. Hos Calio er de indre dialogene nært knyttet til temaene i 3 av de 4 ulike sekvensene av nettverkssamtalen. I en av de to monologisk pregede sekvensene, har han imidlertid mange tanker som han ikke konkretiserer. Her har han en vond generell følelse, som han ikke knytter til det som er tema.

For å forstå dette, vil jeg se nærmere på hva som preger denne samtalen. For det første er familiens situasjon spesiell. Det å vente i flere år på svar på søknad om oppholdstillatelse i Norge, kan betegnes som en langvarig krisesituasjon. I denne familien er det ikke bare Calio som strever, men alle i familien sliter med mange vanskelig tanker og følelser som får konsekvenser for dagliglivet deres. Det kan også tenkes at deres kulturelle bakgrunn og situasjon, gjør at blant annet samholdet dem i mellom er sterkt.

Det viser seg at gjennom hele denne nettverkssamtalen virker terapeuten å være veldig til stede. Dette ses ved at hun lytter til det den enkelte sier, gir respons på dette, som igjen fører til at de kan fortsette i samme tema. Terapeuten stopper opp, gjentar det som blir sagt og stiller spørsmål som gjør at de kan utdype enda mer. Hun stiller flere åpne spørsmål, som gir rom for familien å snakke om sine opplevelser.

I arbeidet med å finne frem til monologisk pregede sekvenser (1 og 4) strevde vi med å finne dette. I disse to sekvensene tar terapeuten initiativ til tema som går på at hun vil ordne og hjelpe familien. Hun har ikke fått spørsmål fra dem om dette og venter heller ikke på at de svarer henne, før hun sier hva hun vil gjøre for dem. Mens hun sier konkret hva hun skal gjøre, hører vi far si ”yes” flere ganger. Under intervjuet om Calios indre dialoger under disse sekvensene, forteller han at han føler det bra når terapeuten sier hva hun vil gjøre for dem. Det viser seg i intervjuet at Calio oppfatter terapeutens initiativ til å bestemme hva hun skal gjøre

for familien, i delen av sekvensen som er preget av monologisk dialog, som veldig positivt. I intervjuet sier han sier det føltes ”utrolig”, at det var veldig bra, men han legger til at det også var veldig vondt. Dette kan forstås som at ved at terapeuten vågde å uttrykke noe av det hun tenkte, noen av sine indre dialoger, gav et rom for at Calio fikk en større tilgang til flere følelser. I sekvens 1 i samtalen, deltar han ikke verbalt men når det gjelder hva han tenker og føler, sier han at han har det dårlig. Dette knytter han til at han ser foreldrene er så trøtte, noe som ikke er tema. I sekvens 4 avbryter mor plutselig og forteller hvordan hun har det. I intervjuet om Calios indre dialoger under denne sekvensen ser en at de først og fremst er preget av bekymring og empati for moren. Han utdyper dette i intervjuet og forteller om mange av sine tanker og følelser han hadde under denne sekvensen. Denne siste sekvensen av nettverkssamtalen vurderte vi først til å være ”monologisk” preget. I ettertid har vi vurdert den også å være preget av dialogisk dialog, noe som vises i den delen der mor til Calio forteller om hvordan hun har det for tiden.

I de to sekvensene som er vurdert til å være preget av dialogisk dialog (2 og 3 og delvis sekvens 4) er det et gjennomgående trekk at Calio har mange tanker og følelser som er nært knyttet til temaene i samtalen. Han forteller mye om savn og frykt for å miste venner. Han har mange ord og nyanser når han forteller, og de indre dialogene er også preget av mye empati for foreldrene sine. Han sier blant annet at han blir veldig trist når han hører moren fortelle hvordan hun har det.

Jeg vil videre vise til teori om polyfoni eller flerstemmighet for å prøve å forstå hvorfor ungdommenes indre dialogene virker å være annerledes, at de er mer knyttet til tema og mer utdypende, under dialogisk pregede sekvenser enn under monologisk pregede sekvenser.

6.2 Polyfoni

Virkeligheten kan betegnes som polyfon når mennesker kommer sammen, noe som henspiller på at alle mennesker har mange stemmer, eller indre dialoger, samtidig (Seikkula et al.2009). Dette kan være tidligere erfaringer, ulik type kunnskap, intuisjoner eller minner. Ofte blir bare en del av disse indre dialogene uttrykt verbalt. Når vi møtes for å snakke om vanskelige opplevelser, vil det være en rik tilgang på stemmer. Ikke minst om en også fokuserer på de som ikke blir uttrykt, men som er til stede i deltagerens indre dialoger (ibid).

Det betyr at alles indre dialoger er like viktige. Når en lytter til det andre uttrykker, vil ens egne indre stemmer gå i en dialog med seg selv, - de blir påvirket av den ytre dialogen. At det åpnes opp for det usagte og å lytte til den enkelte kan dermed åpne for nye forståelser. I en nettverkssamtale vil indre stemmer som kommer til uttrykk, kunne ha en positiv effekt, ved at det kan skapes nye forståelser og mening for deltakerne.

For terapeuter er det viktig å være bevisst sine egne indre dialoger, og ved å tørre å la disse komme frem i samtalen, er terapeuten med på å skape rom for at flere stemmer kommer frem (Rober 2007). Som tidligere nevnt, kan det å sette ord på opplevelser som ikke tidligere har vært ordsatt, føre til en heling av psykiske vansker.

”Meninger skapes og omformes fra respons til respons. Jo flere stemmer som inkorporeres i en ”polyfon” dialog, desto rikere er mulighetene for ny forståelse” (Seikkula og Arnkil 2007, s. 13).

Med dette som bakteppe for arbeidet med å studere nettverkssamtalen med familien Cenna, ser en her at det var en åpenhet for at mange stemmer kunne komme til uttrykk. Det ble pekt på at den besto av mye dialogisk dialog. Dermed ble det åpnet opp og gitt mulighet for Calio og foreldrene til å fortelle om sine tanker og opplevelser. Det ble vist til at terapeuten virket å være til stede og opptatt av å gi respons på de andres ytringer. Med andre ord ble det skapt mulighet for at mange indre dialoger kunne komme frem. Dette bidro også til at de enkelte deltakerne fikk en større tilgang til sine egne indre stemmer. Det er grunn til å tro at dette var medvirkende til at Calios indre dialoger var preget av en nærhet til temaene under sekvensene i den ytre samtalen. Ved at det ble snakket om tema som gikk på hva de tenkte og opplevde, ble Calios indre dialoger påvirket av dette, slik at han fikk en større bevissthet og tilgang til nye ord og forståelser. I intervjuet med Calio forteller han mye og om hva han både følte og tenkte under sekvensene.

Når en ser på Calios, Andreas`og Bens indre dialoger som kom frem i intervjuet, ser en at mye av dette ikke ble uttrykt i nettverkssamtalen. Dette er et meget interessant funn. I intervjuet om deres indre dialoger, i etterkant av nettverkssamtalene, fortalte de alle om følelser de hadde hatt under samtalene. Dette kom frem både i forhold til om sekvensene var dialogisk eller monologisk preget. De utdyper også mer om sine tanker og meninger generelt i intervjuet. Det blir nærliggende å tenke på hva som kunne ha skjedd om de indre dialogene

hadde kommet frem i den ytre samtalen. Hvordan hadde nettverkssamtalen da blitt, og hvordan kunne det blitt gitt rom for at de indre samtalerne fikk komme til uttrykk. For å få tak i bakgrunnen, og eventuelt årsaken til dette, vil jeg derfor se nærmere på intervjusituasjonen. Her kom mye av de indre dialogene til uttrykk.

6.3 Intervjusituasjonen

Alle tre ungdommene i de tre familiene ble intervjuet i etterkant av nettverkssamtalene de hadde deltatt i. Andreas ønsket å komme tilbake samme dag han hadde vært til samtale, Ben og Calio ble intervjuet neste dag. Alle tre hadde fått informasjon på forhånd og var forberedt på hva intervjuet skulle handle om.

Ser en på de ytre rammene for intervjuet, er de forskjellige fra nettverkssamtalen. De møtte meg som forsker, ikke som terapeut og som en de ikke kjente godt fra før. Det ble presisert at de selv bestemte hva de ville si og at ikke noe var riktig eller feil.

En markert forskjell jeg observerte, var at de ytre sett, hadde en annerledes kroppsholdning og tilstedeværelse enn i nettverkssamtalen. Dette var spesielt tydelig i forhold til Andreas og Ben. Det virket på en måte som om de var ”friere” og ”åpnere” under intervjuet. Andreas som i store deler av nettverkssamtalen hadde kikket ned, hadde nå blikkontakt gjennom hele intervjuet. Ben som i store deler av samtalen hadde sittet sammenkrøket i sofaen ved siden av sin mor, satt nå oppreist og pratet mer uanstrengt, så det ut som. Kanskje kan noe av dette bety at rollen de hadde var annerledes. Selv om prosjektet var knyttet til FUT og ”behandlingssystemet”, så de kanskje på seg selv som en ”vanlig” ungdom i møte med meg, og ikke som ”pasient”. I tillegg møtte de meg som forsker og ikke som terapeut. Forventningene var kanskje også annerledes i og med at samtalen ikke hadde et spesielt tema, men gikk på deres opplevelser av å delta i samtaler ved FUT. Det å være alene, og ikke sammen med foreldre, spilte kanskje også inn. Ved å delta i intervjuet kom ungdommene i en reflekterende posisjon til seg selv, noe som er annerledes enn i et direkte møte. En nettverkssamtale kan kanskje i større grad virke invaderende på ungdom. Intervjuet kan betraktes som en eksternaliserende form. Ved å se filmklipp av seg selv, sammen med meg som intervjuer, hadde vi et felles perspektiv.

Det var to hovedspørsmål som ble stilt under intervjuet. Etter å ha sett én sekvens fra filmen av nettverkssamtalen sammen, var spørsmålet noe ala dette, først: ”vi har nå sett noen få minutter av samtalen fra i går. Hvis du tenker at du nå er tilbake i samtalen; Hva føler du her? Som forsker var jeg opptatt av at jeg ikke skulle gå inn i temaene eller det de fortalte, ved å spørre om hvorfor eller lignende, men heller at de fikk god tid til å svare. Ved at jeg av og til gjentok det de sa og gav rom for pauser, så jeg at de flere ganger utdypet eller fortalte mer. Ofte kunne responsen bare være ”ja” fra min side, eller at jeg igjen spurte om dette var følelser og tanker de hadde hatt der og da, altså under nettverkssamtalen. Neste hovedspørsmål var knyttet til hva de tenkte, og kunne være: ”hva sitter du og tenker under denne sekvensen”, eller videre: ”var det noe annet som opptar deg, eller som du har lyst å si”? Som forsker hadde jeg flere ganger spørsmål underveis som dreide som om de kunne si prøve å si noe mer om hva de tenkte og følte. Om ikke jeg forsto hva de mente, spurte jeg om en utdyping av dette.

Etter å ha sett alle ungdommene uttrykke seg i intervjuene om sine indre dialoger, om hva de både følte og tenkte under de 4 sekvensene av nettverkssamtalen, ser en at det er en stor forskjell på dette og det som kom frem i nettverkssamtalene de deltok i. Dette ses spesielt i forhold til Andreas og Ben, men også Calio forteller mer og utdyper mer under intervjuet.

Med teori om dialogisme som utgangspunkt for terapeutisk praksis, oppdager jeg at intervjusituasjonen som vist til over, har mange trekk som har store likheter med dialogisk dialog. At det stilles åpne spørsmål og at intervjuet rommer en større nysgjerrighet i forhold til det ungdommene forteller, peker etter min mening på dette. Det meste av responsen ungdommene fikk i intervjuet, var knyttet til om de kunne utdype og fortelle mer. Det at et intervju først og fremst dreier seg om å få tak i det informantene, i dette tilfelle ungdommene, sier, peker også i samme retning. Dette har likheter med teorien som går på idèen om at så mange av ungdommenes stemmer som mulig skal komme til uttrykk. Forskerens rolle blir annerledes enn det som en oftest tenker på som viktig i rollen som terapeut. I intervjuet er det ikke mine tanker og meninger som først og fremst skal uttrykkes og som er viktige, men å legge til rette for at så mye som mulig av ungdommenes indre dialoger kan komme frem.

En annen viktig forskjell fra nettverkssamtalene, er at jeg under intervjuet stilte konkrete og direkte spørsmål om hva Andreas, Ben og Calio følte.

Etter å ha sett sekvensene på film, en etter en, ble det stilt spørsmål om hva de tenkte og følte der og da, da de var til stede i nettverkssamtalen. Om en ser på terapeutenes spørsmål i nettverkssamtalen og det de først og fremst gav respons på, var det oftere fokus på konkrete hendeleser enn på følelser.

Ut fra dette mener jeg å se at intervjusituasjonen i seg selv, som en dialogisk dialog, kan være en av grunnene til at ungdommene uttrykker mer av sine indre dialoger under intervjuet enn under nettverkssamtalene.

I familien Cenna blir det imidlertid stilt flere spørsmål som for eksempel: ”hvordan er dette for deg”, noe som bidro til at det ble åpnet opp og gitt rom for at det kunne snakkes om følelser. Som vist i teorien er respons viktig i forhold til om en samtale blir preget av dialogisk eller monologisk dialog. Jeg vil først vise til Calios utsagn som omhandler følelser i nettverkssamtalen, og se på responsen til dette. I samtalen i familie Cenna, forteller Calio om hvor vondt det er å alltid må tenke på at han sikkert kommer til å miste nye venner han blir kjent med. Her gjentar terapeuten det han sier og sjekker ut om hun forstår riktig. Terapeuten går imidlertid ikke videre til å spørre om hvordan dette føles. Senere i samtalen spør terapeuten mor om hva som skjer, om mor blir sint når et av barna hennes slår av mobilen når mor ringer. Mot slutten av denne sekvensen gjentar terapeuten det mor sier om at hun er redd barna ikke er glad i henne om de slår mobilen av. Terapeuten spør da Calio direkte om han tror at dette stemmer. Helt på slutten av samtalen bekrefter terapeuten mors følelser. En ser at terapeuten i denne samtalen bekrefter det de enkelte forteller om hvordan de opplever ulike ting, men de får ikke direkte spørsmål om hva den enkelte føler om forholdet det snakkes om.

Under nettverkssamtalen i familie Arnesen, får Andreas en gang spørsmål om hva han føler, men når han ikke svarer, går terapeuten videre til nytt tema. Mor får spørsmål en gang om hva hun tror skjer inni Andreas her og nå. I siste sekvens spør terapeuten Andreas om han synes alt er håpløst nå, noe Andreas ikke svarer på.

Under nettverkssamtalen i familie Berg, forteller Ben blant annet at han har angst for å løpe langt. Rett etterpå sier han at han synes det er tryggere å trene på morens arbeidsplass. Dette er uttrykk for følelser, men det blir ikke snakket om dette videre i samtalen. I dette tilfellet går terapeuten videre til å snakke om noe konkret Ben sa.

Senere i samtalen bekrefter Ben det moren sier, om at han har hatt det verre før. Her spør ikke terapeuten om hvordan Ben har det, eller har hatt det, men om mor vil få greie på det om han har det vanskelig.

Det viser seg altså at ungdommene i alle samtalene nesten ikke får direkte spørsmål om sine følelser. Kanskje medfører dette at det ikke snakkes noe særlig om følelser i samtalene. Noen ganger ser en også at terapeutene ikke gir respons på utsagn som handler om hvordan ungdommene har det, og hvordan de opplever ulike situasjoner. Responsen blir som oftest rettet mot det konkrete i det som fortelles. Det er grunn til å tro at dette er med å bidra til at det ikke snakkes så mye direkte om følelser i nettverkssamtalene.

7.0 OPPSUMMERING

Det er nå vist til at ungdom har mange tanker og følelser under en nettverkssamtale. Dette kom frem i intervjuene i etterkant av samtalene. Det kan være flere grunner til at ungdommene i disse tre familiene i mindre grad uttrykte sine følelser i samtalen. Etter min mening har dette en sammenheng med hvordan samtalene var preget, i hvilken grad de var monologisk eller dialogisk preget, noe som igjen henger sammen med responsen på utsagn i samtalene. Funnene viser at måten å snakke sammen på har betydning for det som skjer i ungdommenes indre dialoger. Som teorien også peker på, er det ved å skape rom for å snakke om opplevelser, at indre dialoger kan bli uttrykt, som igjen kan føre til en større mulighet til å oppleve forståelse og ny mening. Polyfonien kan gi adgang til mange ord og opplevelser, altså mange ulike stemmer. Dette kan skje i møtet mellom de enkelte som kommer sammen. Eller som Seikkula skriver i sin bok: "Behandlingssystemets primære oppgave er ikke å forandre pasienten eller familien, men å fremme samtale eller dialog mellom de ulike stemmene"(Seikkula og Arnkil 2007, s. 58).

Gjennom arbeidet med denne studien har jeg fått utvidet min forståelse for hva som er viktig når vi møter ungdom, deres familie og nettverk. Som terapeut har jeg fagkunnskap og teorier med meg, noe som også er en del av mine indre dialoger. Å være bevisst på hvordan jeg kan bidra til å skape et rom for de jeg møter, slik at de mest mulig skal få uttrykke seg om det de har på hjertet, er blitt en viktig oppdagelse. Det mest sentrale, det enkleste og kanskje det vanskeligste, er å være til stede her og nå i samtalen.

Etter min mening, og satt på spissen, er måten å snakke sammen på, vel så viktig som hva det snakkes om.

Tilbake til problemstillingen; Det er vist til at ungdom har mange indre dialoger under en nettverkssamtale, og de har mange ord og uttrykk for disse. Noe av dette ble det mulig å få tak i ved å gjennomføre intervjuet om hva de følte og hva de tenkte. Ved å analysere hva som skjer i de ulike sekvensene, viser det seg at ungdommenes indre dialoger, er nærmere knyttet til tema i de dialogisk pregede sekvensene, enn i de monologisk pregede. I intervjuet viser ungdommene mer interesse og engasjement når det blir snakket om de dialogiske sekvensene. Her utdyper de tanker rundt tema i mye større grad enn i de monologiske. Videre kommer det frem i intervjuet at også de monologiske sekvensene utløste følelser hos dem.

Å snakke med de unge under intervjuet, om hva de følte og tenkte under samtalen, kan kanskje ha en terapeutisk virkning i seg selv. Når en ser på alle de mange og varierte indre dialogene ungdommene beskriver, tenker jeg at det i tillegg hadde vært spennende om dette ble forsket videre på, eller fått en plass i det videre terapeutiske arbeidet i en eller annen form. For som Rober skriver, så er det ved at det usagte kommer til uttrykk, at det gis mulighet til å få en ny posisjon i forhold til problemene (Rober, 2008a). På denne måten kan ungdom som Andreas, Ben og Calio sine stemmer i større grad bli hørt og få en større mulighet til å forstå seg selv og sine vansker. Eller som forfatteren Karl Ove Knausgård sa i et intervju om sine bøker ”Min kamp”, at da han hadde skrevet om sine tanker og opplevelser, og utgitt bøkene, var han kommet videre og befant seg en annen plass.

LITTERATURLISTE

Andersen, T. (1994). *Reflekterende prosesser. Samtaler og samtaler med samtalerne*.

Danmark: Tom Andersen og Psykologisk Forlag A/S.

Anderson, H., Goolishian, H. (1988). Human systems as linguistic systems: Evolving ideas about the implications for theory and practice. *Family Process*. 27, 371-393.

Anderson, H., Goolishian, H. (1992). The client is the expert: A Not-Knowing Approach To Therapy. I McNamee, S., & Gergen, K. *Social construction and the therapeutic process*. Newbury Park. CA:Sage. s. 25-39.

Anderson, H. (2005). Myths About "Not-Knowing". Oxford. *Family Process*. 44, s. 497-505.

Bakhtin, M. (1984). *Problems of Dostoevsky's poetics*. Minneapolis: University of Minneapolis Press.

Bråten, S. (1987). *Paradigms of autonomy: Dialogical or monological?* New York: EUI Publishers.

Bøe, T. D., Thomassen, A. (2007). *Fra psykiatri til psykisk helsearbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.

Børtnes, J. (2004). *Om kappadokiske fedre og russisk dialogtenking hos Dostovjevskij og Bakhtin*. Skjervheim-forelesningen. 2001, fra www.hf.uib.no/russisk/jostein/josteintexts.html

Cappelens leksikon. 1983. Oslo: J.W. Cappelens Forlag AS.

Hansen, E.S., Karlsson, B., (2009). Den forskende terapeut – refleksjoner over forskningsetikk og kvalitativ metodologi. *Tidsskrift for Norsk Psykolog Forening*. 46, 1044-1047.

Haugsgjerd, S., Jensen, P., Karlsson, B. & Løkke, J.A. (2002): *Perspektiver på psykisk lidelse*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Hubble, M.A., Duncan, B.L. and Miller, S.D. (1999) *The heart & soul of change: What works in therapy*. Washington: APA

Kvale, S. (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Kvale, S. Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Malterud, K. (1996). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. Oslo: Tano Aschehoug.

Olsen, I.A., Paulsen, G.A. K: Avdeling for barn og unges psykiske helse. Sørlandets sykehus HF. Funksjonsbeskrivelse for samling av virksomheten i 1-bygget. Kristiansand, 08.07.2008.

Olsen, I. (2009). Sammenslåing av Ungdomsklinikken og Familieenheten i Kristiansand. *Rapport*. Kristiansand, 11.03.2009.

Opptappingsplanen for psykisk helse 1999 – 2006: Sosial – og helsedirektoratets forslag til tiltak 2003 – 2006.

Rober, P. (2005). Family Therapy As A Dialogue Of Living Persons: A Perspective Inspired Of Bakhtin, Voloshinov, and Shotter. *Journal of marital and family therapy*. Oxford. 31 (4), 385-398.

Rober, P., Elliott, R., Buysse, A., Loots, G., De Corte, K. (2007a). What's on the therapist's mind? A grounded theory analysis of family therapist reflections during individual therapy sessions. *Psychotherapy Research*. 18 (1), 48-57.

Rober, P., Elliott, R., Buysse, A., Loots, G., De Corte, K. (2007b). Positioning in the therapist's inner conversation: A dialogical model based on a grounded theory analysis of therapist reflections. *Journal of Marital and Family Therapy*. 34 (3), 406-421.

Rober, P. (2008a). The therapist's inner conversation in family therapy practice: Struggling with the complexities of therapeutic encounters with families. *Person-Centered and Experiential Psychotherapies*. 7 (4), 245-261.

(Rober, P. (2008b). Dialogical analysis of storytelling in the family therapeutic encounter. *Upublisert*.)

Rober (2008b) ("Positioning in the therapists inner conversation: a dialogical modell base don a grounded theory analysis of therapist reflections". Journal of marital and family therapy. Oxford: jul 2008. Vol. 34)

Schibbye, A.L. L. (2004). *En dialektisk relasjonsforståelse*. Oslo: Universitetsforlaget.

Seikkula, J. (2000). *Åpne samtaler*. Helsingfors: Tano Aschehoug.

Seikkula, J., Trimble, D. (2005). Healing Elements of Therapeutic Conversation: Dialogue as an Embodiment of Love. *Family Process*. 44 (4), 461-475.

Seikkula, J., Arnkil, T. E. (2007). *Nettverksdialoger*. Oslo: Universitetsforlaget

Seikkula, J., Laitila, A., Rober, P. (2009). Making Sense About Multi actor Dialogues in Family Therapi and Network Meetings: Dialogical Investigations in Happenings of Change. *Upublisert*.

Steigen, A. (1972). *Platon. Sokrates` forsvarstale*. Oslo. Det norske Samlaget.

Wifstad, Åge. (1997). *Vilkår for begrepsdannelse og praksis i psykiatri*. Wifstad og Tano Aschehoug.

Vedlegg

Til terapeuter Forespørsel om deltakelse i studiene

Ungdom og foreldres indre dialoger under nettverkssamtaler

Bakgrunn og hensikt

Dette er et spørsmål til deg om å delta i en forskningsstudie der målet er å kvalitetsutvikle og evaluere deler av arbeidet ved Familie- og ungdomsteam ved Avdeling for barn og unges psykiske helse (Abup). Vi er to masterstudenter i psykisk helsearbeid som arbeider som miljøterapeuter ved Abup og vi ønsker å fokusere på nettverkssamtaler med ungdom og deres foresatte.

Hva studien innebærer

Vi ber deg om å finne frem til en ungdom mellom 16 og 18 år og minst en av hennes/hans foresatte, som du har hatt minimum to samtaler med tidligere. Vi ønsker at du informerer kort om prosjektet og gir den aktuelle ungdommen et eget informasjonsskriv og en samtykkeerklæring. Den aktuelle ungdom skal først være villig til at minst en av hennes/hans foresatte også blir med, før sistnevnte blir forespurt og studien kan gjennomføres. I hovedtrekk går studien ut på at en nettverkssamtale filmes. Neste dag vil vi intervju ungdom og foresatte om hva de tenkte, følte og opplevde, men som de ikke sa høyt under samtalen. Vi vil se gjennom filmen med ungdom og foreldre hver for seg, før de gis anledning til selv å velge ut 2-4 korte sekvenser. Om de ikke ønsker å velge selv, vil vi ha valgt ut 4 små sekvenser på ca 2 min. på forhånd. Sekvensene er utgangspunktet for intervjuet. Hver deltaker vil bli intervjuet hver for seg.

Din rolle vil være å delta i nettverkssamtalen som terapeut, altså som du ellers gjør i en vanlig hverdag v/ Fut. Du vil ikke bli intervjuet i denne studien.

Mulige fordeler og ulemper

Vi tror at fokus på hvordan ungdom og foresatte opplever nettverkssamtaler ved Abup, kan være viktig for utvikling av det videre arbeidet. Ved å få tilbakemeldinger på dette, vil terapeutene som arbeider her, få større kunnskap og utvidet forståelse for hvordan deres tanker og følelser bedre kan få komme til uttrykk i nettverkssamtaler.

Anonymitet

Det er kun forskerne knyttet til prosjektet som har adgang til navnelisten og som kan finne tilbake til deg. Filmopptaket av nettverkssamtalen og alle opplysninger vil imidlertid slettes når dette prosjektet er over, senest 2012. Det vil ikke være mulig å identifisere noen av deltakerne i resultatene av masteroppgavene. Alle opplysninger og data vil aidentifiseres før og under oppbevaring.

Vedlegg 1

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien. Du kan når som helst og uten å oppgi noen grunn trekke ditt samtykke til å delta i studien. Dette vil ikke få konsekvenser. Dersom du ønsker å delta, undertegner du samtykkeerklæringen på siste side. Dersom du senere ønsker å trekke deg eller har spørsmål til studien, kan du kontakte Anne Grethe Grosås, tlf: 99112470, eller Randi H. Ropstad, tlf: 99106248.

Den enkelte deltaker har rett til å få informasjon om resultatet av studien når dette foreligger.

Med vennlig hilsen

Anne Grethe Grosås

Randi H. Ropstad

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg er villig til å delta i studien, og jeg bekrefter å ha gitt informasjon om studien til ungdom og deres foreldre/foresatte.

(Signert av terapeut/deltaker, dato)

Til ungdom

Forespørsel om deltakelse i studien

Ungdoms indre dialoger under en nettverkssamtale

Bakgrunn og hensikt

Dette er et spørsmål til deg om å delta i en forskningsstudie, der målet er å kvalitetsutvikle og evaluere deler av arbeidet ved Familie- og ungdomsteamet ved Avdeling for barn og unges psykiske helse (Abup). Vi er to masterstudenter i psykisk helsearbeid som arbeider som miljøterapeuter ved avdelingen. Vi ønsker å fokusere på nettverkssamtaler med ungdom og deres foresatte.

Hva studien innebærer

I hovedtrekk går studien ut på at en nettverkssamtale filmes. Neste dag vil jeg se filmen sammen med deg. Hvis du vil, kan du velge ut øyeblikk eller sekvenser som du synes var viktige i samtalen. Jeg vil så intervju deg om tanker, følelser og opplevelser du hadde der og da. Det vil være fokus på om det var noe du skulle ønske hadde kommet frem, men som du likevel ikke sa høyt under samtalen. Om du ikke selv ønsker å velge utdrag fra filmen, kan jeg eventuelt vise sekvenser som er tatt ut på forhånd. Disse vil da være utgangspunkt for intervjuet. For at du skal kunne delta i denne studien, fortsettes det at du er enig i at minimum en av dine foresatte blir intervjuet av en annen forsker. Hvis du synes dette er greit, ønsker jeg å høre om de kan tenke seg å delta. Spørsmålene som blir stilt er de samme i begge intervjuene.

Mulige fordeler og ulemper

Fokus på hvordan du opplever nettverkssamtaler kan være viktig for utvikling av arbeidet ved Abup. Ved å få tilbakemeldinger på dette, vil terapeutene som arbeider her få større kunnskap og utvidet forståelse for hvordan dine tanker og følelser bedre kan komme til uttrykk og bli hørt i nettverkssamtaler.

Du står fritt til selv å bestemme hva du ønsker å si under intervjuet. Om du heller ønsker å skrive, er også dette greit.

Anonymitet

Det er kun vi forskere i prosjektet som har adgang til filmen og det som blir sagt i intervjuet/data. Alt vil bli oppbevart konfidensielt og i aidentifisert form, noe som betyr at filmen og båndet med intervjuet blir oppbevart i låst skap. I tillegg blir ingen navn nevnt. Filmopptaket av nettverkssamtalen og alle opplysninger vil slettes når prosjektet er over, og senest innen 2012. Resultatene fra forskningsprosjektet vil bli presentert i to mastergradsoppgaver ved Universitetet i Agder, og i en artikkel i et fagtidsskrift. Det vil ikke være mulig å identifisere deg i disse publikasjonene. Ditt navn og andre opplysninger som kan knyttes til deg blir tatt bort.

Vedlegg 2

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien. Du kan når som helst og uten å oppgi grunn trekke deg. Dette vil ikke få konsekvenser for deg og din videre behandling. Dersom du ønsker å delta, undertegner du samtykkeerklæringen på siste side. Om du senere ønsker å trekke deg, eller du har spørsmål til studien, kan du kontakte Randi H. Ropstad, tlf: 99106248/38076200. Du har rett til å få informasjon om resultatet av studien, når dette foreligger.

Med vennlig hilsen

Randi H. Ropstad

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg er villig til å delta i studien.

Jeg er villig til at minst en av mine foresatte også deltar.

(Prosjektdeltaker/ungdom, dat

Intervjuguide

Vi har nå sett en liten sekvens fra samtalen. Hvis du tenker at du er i samtalen nå:

1. Kan du si noe om hva du føler under denne sekvensen?
2. Kan du si noe om hva du tenker under denne sekvensen?

Oppfølgingsspørsmål til begge spørsmålene / underveis i intervjuet:

Er det noe mer / annet som opptar deg?

Kan du si noe mer om dette?

Forsto jeg deg rett,?

UNIVERSITETET I OSLO
DET MEDISINSKE FAKULTET

Førstelektor Anders Johan W. Andersen
Universitetet i Agder
Fakultet for helse- og idrettsfag
Institutt for psykososial helse
Serviceboks 604
4809 Arendal

Dato: 11.05.10
Deres ref.:
Vår ref.: 2010/717

Regional komité for medisinsk og helsefaglig
forskningsetikk Sør-Øst D (REK Sør-Øst D)
Postboks 1130 Blindern
NO-0318 Oslo

Telefon: 22 85 05 93
Telefaks: 22 85 05 90
E-post: i.m.middelthon@medisin.uio.no
Nettadresse: www.etikk.no

**Det usagte - en studie om ungdoms og foresattes indre stemmer i
Nettverkssamtaler**

Vi viser til svar på merknader av 29.04.10 i forbindelse med godkjenning av det ovenfor
nevnte forskningsprosjekt.

Prosjektleder er førstelektor Anders Johan W. Andersen

Forskningsansvarlig er Universitetet i Agder, ved øverste administrative ledelse.

Vedtak:

Komiteen har vurdert søknaden og godkjenner prosjektet slik det nå foreligger med
hjemmel i helseforskningsloven § 10.

Tillatelsen er gitt under forutsetning av at prosjektet gjennomføres slik det er beskrevet i
søknaden, svar på merknader, protokollen og de bestemmelser som følger av
helseforskningsloven med forskrifter.

Dersom det skal gjøres endringer i prosjektet i forhold til de opplysninger som er gitt i
søknaden må prosjektleder sende endringsmelding til REK. Vi gjør oppmerksom på at hvis
endringene er vesentlige må prosjektleder sende ny søknad, eller REK kan pålegge at dette
gjøres.

Forskningsprosjektets data skal oppbevares forsvarlig, se personopplysningsforskriften
kapittel 2, og Helsedirektoratets veileder for «Personvern og informasjonssikkerhet i
forskningsprosjekter innenfor helse- og omsorgssektoren», <http://www.norsk-helsenett.no/informasjonssikkerhet/bransjenormen/Personvern%20og%20informasjonssikkerhet%20i%20forskningsprosjekter%20v1.pdf>

Tillatelsen gjelder til 31.12.2010. Av dokumentasjonshensyn skal opplysningene likevel
bevares inntil 31.12.2012. Opplysningene skal lagres avidentifisert, dvs. adskilt i en
nøkkel- og en opplysningsfil. Opplysningene skal deretter anonymiseres eller slettes. Det
forutsettes at informasjonsskrivet oppdateres i henhold til dette.